

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku häälekandja

Metropoolia

Nr 39
Veebruar
2008

Sest sina saad Kristuse
tunnistajaks kõigile inimestele
selles, mida sa oled näinud
ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
kuulutame halastust,
ei varja heategusid.
(Suurest veepühitsuspalvest)

Foto: Margus Kivi

*Vaata, kui hea ja armas on see,
et vennad üheskoos elavad!*
Ps 133

*Miten hyvä ja kaunis onkaan
veljesten yhteinen, sopuisa elämä!*
Ps 133

10.–15. jaanuarini külastas Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikut Karjala ja kogu Soome peapiiskop Leo, osaledes 15. jaanuaril ka Püha Platoni mälestuspäeva liturgial Tallinna Issanda Muutmise kirikus.

Et meist saaks maa sool. Metropoliit Stefanus. **Lk 2** / Vabariigi aastapäevaks. Ülempreester Mattias Palli. **Lk 2–3** / Soome peapiiskop Leo külaskäik. Arhidiakon Justinus. **Lk 3** / Välisuudised. Preester Sakarias Leppik. **Lk 4** / Suur paast ja ülestõusmispüha. **Lk 5–6** ja **9–11** / Peainglitest. **Lk 7** / Kirikutekstiilid Eestis ja Soomes. Mari-Liis Paaver. **Lk 8** / **NOORTELEHES** Iisraeli õhtu. Preester Jüri Ilves. Aravete spordi- ja palvelaager. Ingmar Kasser. Vassilopita. Teele Altmäe. Pühademeenutus Räpinast. Olivia Tund ja Kristina Tammes. **Lk 16**.

Foto: Gennadi Baranov

Kui sool ...

Jeesus ütles oma jüngeritele: *Teie olete maa sool. Aga kui sool läheb läägeks, millega saab siis teha seda soolaseks? Ei see kõlba enam millekski muuks kui visata inimeste jalgade tallata.* (Lugemine püha Matteuse evangeeliu- mist 5:13)

Teie olete maa sool, loeme evangee- liumist, aga mida tahetakse sellega öelda?

Nagu teate, on õigeusu Kirikus ini- mene Jumala „auhiilgus“, mis tä- hendab, et ta ilmutab Jumalat maailmas – annab Jumalale maailmas kohalolu. Kogu maailmakõiksuse jaoks on inime- ne lootus saada osa Jumala elust ja ar- must ning seeläbi saada üheks Loojaga. Seega saab inimene anda loodule mõtte ja teha loodu ilu täiuslikuks. Seda tä- hendabki olla „maa sool“.

Loomulikult on see ka lootus muuta loodu uueks, teda kirgastada, või- maldades tal kogeda ja avastada seda, kes temas on kõige varjatud, kes temas tuksub ja väreleb: Jumal oma kohalolus, kes soovib saada üheks inimese ja maa- ilmaga.

Aga inimene kätkeb ka langemise ja läbikukkumise ohtu, alates het- kest, mil ta näeb üksnes asjade välist külge, „mööduvat palet“.

Püha Siimeon Uus Teoloog kirjel- dab meile tundeküllaselt, millist tohutut õnnetust kujutab endast kogu maailma jaoks inimene, kui see inimene hoolib veel üksnes näivusest ja omaene- se lõbust. See ongi kogu loodukõiksuse langemine. „Ükski loodud olend, kui ta nägi, et Aadam paradiisist välja aeti, ei nõustunud enam olema talle allutatud: ei päike, kuu ega tähed tahtnud teda enam ära tunda; allikad keeldusid talle vett andmast ja jõed voolamast; õhk ei tahtnud enam väreleda, et mitte anda hingamist patusele Aadamale; metse- lajad ja kõik maa loomad, kui nad nä- gid teda algsest auhiilgusest langemas, hakkasid teda põlgama ja olid valmis talle kallale kargama; taevast püüdis tal- le peale langeda ja maa ei tahtnud teda enam kanda.“

Niisiis, olles lõhkunud ühtsuse, mida ta oli kutsunud Jumala ja maailma vahel teoks tegema, seab ini- mene ennast sageli väljapoole Jumalat, isegi Tema vastu. Sellel on traagiline tagajärg – maailm muutub inimesele võõraks ja vaenulikuks. Aga võõras ja vaenulik on tegelikult hoopis inime- ne ise, kes on iseendast välja heidetud, sõna otseses mõttes laiali pihustatud väljapoole loodut.

Järgnevat me juba teame: „Tõesti, sa jõled põrm ja pead jälle põrmuks saa- ma!“ on öeldud 1. Moosese raamatus (1Mo 3:19).

„Aga Jumal,“ jätkab püha Siimeon, „kes oli loonud kõik asjad ja ka inimese enda, mida tegi Tema? Ta hoi- dis kõiki looduid vaos omaenese väega ja oma korra ja püha tarkusega ega lask- nud neil tormata inimese kallale, vaid käskis neil jääda inimesele kuulekaks ja kaduvaks muutudes teenida kaduvat inimest, kelle tarvis nad olid loodud ning seda ajani, mil uueks saanud inimene muutub taas vaimseks, rikkumatuks ja igaveseks, et kõik loodud olendid, kelle Jumal inimesele tema töövaevas on allu- tanud, saaksid samuti vabaks, uuenedes koos temaga ja muutudes temasarnaselt rikkumatuks ja vaimseks.“

Niiviisi, iga loomise ja langemisega liigub maailma ja iga inimese saa-

tus Kristuse risti, ülestõusmise, taevas- semineku ja – nelipühi poole.

Jah, võin seda kinnitada: tõsiasi, et Ju- mal sai inimeseks, on meie olemasolu seisukohalt ainulaadne sündmus, kõige määravam sündmus, sest inimesest saab või pigem saab jälle loodu keskpunkt. Selles seisneb minu jaoks elu mõte, sel- les seisneb minu jaoks lootus: me oleme juba praegu kirgastunud, Jumal on meie juures, seepärast teame, et oleme „maa sool“. Me kõik oleme Jumala pojad!

Teie olete maa sool. Aga kui sool lä- heb läägeks? Kristuse (aja)lugu on kahtlemata praeguseks lõppenud. Aga inimeste (aja)lugu läheb edasi. Milli- ne siis on see (aja)lugu? See on Juma- la armu ja töotuste lõpuleviimine ja teostumine. Nii avaneb meile täiuse aeg: Jeesuse taevasseminekuga on meie loomus võetud Kolmainu enese rüppe; nelipühiga võib iga inimene vabalt võtta või iseennast kinkida: taevane vägi an- nab end kõikidele. Meie (aja)lugu, Püha Vaimu valguse ja tegutsemise lugu saab omakorda tule (aja)looks, mille Üles- tõusnu maa peale heitis ja mis iial ei lakka sütitamast hingesid.

„Issand,“ kirjutab valurikka rõõmu- „Iga üks meie suurimaid vaimulik- ke õpetajaid, „Miks oled sa tulnud mu viletsusse, sina, kes elad ligipääsmatus valguses, oh mu Jumal!“

Te näete, kuidas mõte, et kristlased on „maa sool“, kannab endas ilm- selgelt kosmist mõõdet, mis ei lase loodul näha kõdunemist – tänu sellele evangeeliumi soolale, sellele pühaduse- terale muutuvad kõik asjad ohvrianniks. Meie ülesanne seisneb seega just muut- mises, kirgastumises, mille tulemuseks on maailma jumalikustumine ja üli- maks eesmärgiks Jumalale au andmine. Võtmeküsimus pole siin mitte selles, et teada saada, kas kristlus elab üle teda praegu tabanud kriisi, vaid küsida en- dalt, kas *inimkond suudaks ka siis edasi elada, kui kristlus peaks kaduma!*

Teie olete maa sool. Aga kui sool lä- heb läägeks, millega saab siis teha seda soolaseks?

Issand, meie Jumal, kes Sa oma sõ- nulseletamatus tarkuses loiid inimese maa põrmust ja tegid temast imelise ja jumaliku olendi, voolides ta oma näo järgi enese sarnaseks, võta armulikult kuulda meie palvet:

- lase meil, kes me Jeesuse nime oma südames kanname, täielikult osa saada loodud kõiksuse elust ning kogu inimkonna ühisest tööst;
- luba, et poleks meie süüd selles halvas sõltumatuses, mis teaduses, teh- nikas, kunstis, poliitikas viib inimesed eemale üksteisest ja soovist üksteisega suhelda;
- tee nii, et kõikjal, kus me kaasa lööme, muutuks suhe inimese ja inimese vahel osadussuhteks ja suhe inimese ja maa vahel Sinu kohalolu avastamiseks, Sinu ülevuse kindlaks teadmiseks;
- õpeta meid tõeliselt palvetama, sest ainult tõeline palve toetab ja õigus- tab meie käte ja mõistuse tööd, ainult see inspireerib iga tõelist edasiminekut; ainult see kaitseb kaose ja laostumise eest iga inimelu ja loodust meie ümber;
- aita meil lõpuks ometi mõista, et meie viimaseks mureks pole, vaata- mata oma tõsidusele ja kiireloomuli- susele, mitte niinimetatud „ühiskonna probleem“, rikkuse või vaesuse või tervi- se või toitumise või ülemaailmse õigluse probleem, vaid meie viimaseks ja suuri- maks mureks on „elu ja surm“, mis avab kõik ukSED elule koos Sinuga.

Jah, hea ja inimesearmastaja Issand, Päästa ja õnnista oma rahvast Oma kõigepuhtama ja kõigepühama Ema Jumalaema Neitsi Maarja palvete läbi, Oma kalli ja elavakstegeva Risti väel, Ja kõigi märtrite ja pühakute palvetel Kellest on saanud Sinu „asupaik“ Et alal hoida Sinu kätetööd ja see uuesti tuua Sinu ärälõppematu armastuse ja auhiil- guse väe ja liikumise teljele, Et meist saaks „maa sool“. Meie Jumala ja Päästja Jeesuse Kristuse arm Olgu meie kõikidega. Aamen.

✙ STEFANUS

Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

Foto: Margus Lepvalts

VABARIIGI AASTAPÄEVAKS

Ülempreester Mattias Palli

Sel kuul peab Eesti Vabariik oma ühek- sakümnendat sünnipäeva. Kodumaa sünnipäev on püha, mis ei jäta külmaks kedagi meist. Meie rõõmus kohus on saata Jumala poole tänu ja kiitust selle eest, et võime elada vaba rahvana vabal maal.

Muidugi, ristiinimese esmane ja täht- sam siht pole siin ilmas. Me püüdleme taevase isamaa, jäädava linna poole. Ent ometi ei saa me unustada ka oma maa- pealset isamaad. Elame ju siin maail- mas, isegi kui me ei ole (või ei peaks ole- ma) „siit maailmast“. Lihalikus ihus ja ainelises ümbruses toimub meie vaimne edenemine, siin täidame jõudumööda Kristuse käsusõnu ja nõuame taga ju- malikku armuväge. Seepärast pole meid ümbritsev maailm meile ükskõik; see nõuab meilt kohustusi ning suunda ja

aateid õigeks tegutsemiseks. Ja üheks olulisemaks nende seast on just armas- tus oma kodumaa ja rahva vastu.

Me teame, et ärkamisajal ning iseseisvu- se saavutamise ja hoidmise juures olid muude seas tegevad ka apostlik-õigeus- ulised. Meie vaenlaste käe läbi kannata- sid ka meie uusmärtrid ja nende õnnis- tav veri kastis salaviisi ka meie isamaa taimed. Me teame, et Nõukogude ajal kannatas meie Kirik mitte ainult välise tagakiusamise ja ahistamise pärast, vaid

ka sisemiselt, oma allutatuse tõttu NSV Liidu suurimale usuühendusele. Me teame ka, et meie Kiriku autonoomia taastamine toimus väga sarnaselt Eesti vabariigi taastamisega ja oleks olnud pea võimatu ilma riigivõimu ja üldsuse toetuseta.

Nüüdsel ajal on meil, õigeusulistel Eesti elanikel, uued kohustused ja ülesanded.

Ent meil on sealjuures midagi, mida ilmalikul seltskonnal pole: me loodame Jumala peale ja, jättes kõik Tema hoolde, võime julguse ja kindla meelega teha tööd oma isamaa heaks. Meil on palve, nähtamatu tugi, ilma milleta ei seisa ükski riik ega linn maa peal. Meil on usk, mis aitab vaadata kaugemale igapäevastest elumuredest. Sest tihti peale kipuvad ju argimured ja poliitika

keerdkäigud täitma meid trotsiga ja ähmastama isamaalisi aateid. Siin on meil, kes me suudame tõusta usus kõrgemale igapäevasest, võimalus anda eeskujud ühiskonnale laiemalt. Just praegu, paastuajal, on kergem mõista, et need otsused, suunad või lahendused, mis lubavad küll mõne sendi kokku hoida, kuid õnnestavad meie rahva aateid ja kõlblust, pole kõige paremad.

Laskem siis oma valgusel meie rahva seas paista, olgem väsimatud palves ja töös meie Eestimaa heaks, et meie rahvas, keel ja kultuur ning meie vaba riik võiks jääda püsima ega kaotaks oma vaimset ja vaimulikku alusmüüri.

Foto: Gennadi Baranov

SOOME PEAPIISKOP LEO KÜLASKÄIK

Arhidiakon Justinus

10.–15. jaanuarini külastas metropoliit Stefanuse kutsel Eestit Karjala ja kogu Soome peapiiskop Leo. See oli tema ametlik visiit Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikusse ning metropoliit Stefanus nimetas visiiti ajalooliseks, kuna pärast Eesti Vabariigi ja EAÕK iseseisvumist ei ole Soome kirikupea Eestisse ametlikku visiiti teinud. Eelmine peapiiskop Johannes loomulikult külastas Eestit, kuid tema oli sel ajal ka meie kirikupea.

Sedapuhku oli tegemist vastuvisiidiga, sest metropoliit Stefanus külastas peapiiskop Leo kutsel Soomet juba 2004. aastal. Sedalaadi kohtumised leiavad peamiselt aset teineteise paremaks tundmaõppimiseks ning kuna tegemist on sugulasrahvastega, võib selliste kontaktide kaudu ka iseennast paremini tundma õppida.

Kui ajalukku vaadata, siis olid Eesti ja Soome õigeusu kirikute omavahelised suhted näiteks 1920.–30. aastatel palju põhjalikumad. Seda kindlasti ka sellepärast, et Soome peapiiskop oli sel ajal eestlane Hermann Aav. Toimusid sagedased visiidid Soome ja Läti ning peeti plaane isegi ühise seminari või kõrgkooli loomiseks. Praegu on suhted rohkem isiklikku laadi, vaimulikud ja kogudused käivad omavahel läbi ja loomulikult kohtuvad ka piiskopid, aga pidevat koostööd siiski ei toimu. Ehk annab peapiiskop Leo visiit ka selles suunas mõningase tõuke, sest koostööplaane peeti päris mitmel teemal. Siiaani

ei ole me ju (paraku) olnud ka kuigi võrdsed partnerid, sest olime alles oma kirikut üles ehitamas. Nüüdseks on aga meigi kirikuelu nii vaimulikus kui ka majanduslikus mõttes normaliseerunud ning saame rääkida võrdväärsest partnerlusest, kus meie-pool ei oota enam üksnes abi.

Omavaheliste suhete liinis ja kultuuri-de pinnal on aga suhtlemine toimunud pidevalt, eriti just karjalaste ja setude vahel. See suhe ei toimi üksnes kirikute, vaid ka kohalike omavalitsuste ja kultuuriseltside vahel erinevate ettevõtmiste kaudu. Mõlema rahvakillu eripäraks ongi ju see, et enamuses ollakse õigeusklikud. Ka peapiiskop Leo üks soove oli külastada Setumaad ja tutvuda sealsete kogudustega.

11. jaanuaril kohtus peapiiskop Leo EAÕK kirikuvalitsuse liikmetega, järgmisel päeval aga sõidetigi Lõuna-Eestisse. Tartu Jumalaema Unumise (Uspenski) kirikus palvetati meie preestermärtrite Nikolai Bežanitski ja Mihhail Bleive säilmete juures, samuti külastati piiskopmärter Platoni ning Nikolai ja Mihhaili mõrvapaika Krediidikassa, praeguse Lutsu raamatukogu keldris. Seejärel sõideti Setumaale. Laupäeval, 12. jaanuaril, Saatse püha preestermärter Vassili mälestuspäeval teeniti Saates peapiiskop Leo juhtimisel piiskoplik liturgia.

Pärast seda külastati Värska talumuseumi. Kohalikud tutvustasid seal oma laulu- ja toidukultuuri ning muid tavasid. Seejärel mindi Obinitsa kohtuma sealse koguduserahvaga, kelle hulka kuulub teatavasti ka ülemsootska Aare Hörn. Tema eestvõttel anti külalistele ülevaade Obinitsa kiriku ajaloost ning käidi Obinitsa surnuaial ja taasehitatud tsässonas. Samuti kõneldi setude ja karjalaste omavahelistest suhetest ja sarnasustest, kusjuures setudega suheldes karjala keelt valdav peapiiskop Leo tõlki ei vajanudki. Pärast ekskursiooni kostitas ülemsootska oma külalisi Seto Seltsimajas, kus esines ansambel Tsibihärblaseq. Ülemsootska kinkis kirikupeadele ka ansambli plaadi. Lisaks olid kohale tulnud ka mitmed käsitöölised, kes näitasid oma rätikuid ja muud loomingut, mille ornamentikas on samuti palju sarnasusi karjala käsitööga.

Kohtumine ülemsootskaga. Foto: Margus Kivi

Liturgia Siimeoni ja Hanna kirikus.
Foto: Gennadi Baranov

Tagasi Tallinnas, viis peapiiskop Leo pühapäeval Siimeoni ja Hanna kirikus läbi piiskopliku teenistuse ning kohtus kogudusega. Peapiiskop Leo nägigi meie uuesti üles ehitatud ja taaspühitsetud katedraalkirikut esimest korda. See avaldas talle sügavat muljet, sest Siimeoni ja Hanna kirik on oma bütsantsi stiilis ikonostaasi poolest siinsel laiuskraadil üsna erakordne.

Pärast lõunat osales peapiiskop Leo Eesti Õigeusu Noorte Liidu korraldatud Vassili koogi söömisel (vt lk 16), kus vaadati koos EÖNL filme.

Esmaspäeval tehti ringkäik Lääne-Eesti ja Pärnu kogudustes, samuti Kõmsi küünlavabrikus. Seegi pakkus peapiiskop Leole palju huvi, sest ta on ise olnud seotud Lintula kloostri küünlavabriku sisseseadmise Soomes ning omab selles vallas kogemusi. Päev lõppes Haapsalu koguduse külastamisega.

Teisipäeval, 15. jaanuaril tähistati aga Tallinna Issanda Muutmise kirikus Püha Platoni mälestuspäeva. Pärast

liturgiat, kus teenisid mõlemad kirikupead, annetas metropoliit Stefanus peapiiskop Leole Piiskop Platoni III järgu ordeni. Lisaks temale pälvisid ordeni Kreeka Vabariigi suursaadik Eestis Christos Karapanos, Angerja Issanda Taevaminemise koguduse juhatuse liikmed Laine Pärj ja Tiia Loit, Meeksi Ristija Johannese koguduse juhatuse liige Nikolai Prokopjev, Luhamaa Pühavaimu koguduse juhatuse liikmed Leo ja Eevi Niido ning Liidia Uibo Tartu Pühade Aleksandrite kogudusest (vt alumine foto).

Pärast pidulikke lõunasööki läks peapiiskop Leo laevale. Visiidi vältel kõneldi palju erinevatest koostöövõimalustest. Eriti tugevalt oli päevakorras partnerlus noorsootöö alal, plaani võeti ühisavaldus rahvusvahelise noorteorganisatsiooni Syndesmos taasaktiveerimise teemal, kuna selle tegevus on praegu mõneti soiku jäänud. Eriliselt puudutas ja huvitas peapiiskop Leod aga kindlasti just Setumaal nähtu ning sealse kultuuri ühisosa Karjala kultuuriga.

Foto: Margus Lepvalts

Foto: Taniel Kirikal

Preester Sakarias Leppik

KREEKA ÕIGEUSU KIRIKU PEAPIISKOPIKS VALITI TEEBA METROPOLIIT IERONIMOS

ATEENA, 7. veebruar, CNN – Kreeka Õigeusu Kiriku Sinod valis kiriku uueks peapiiskopiks Teeba metropoliidi Ieronimose pärast seda, kui senine peapiiskop Christodoulos suri jaanuari lõpus maksavähki.

Kreeka piiskopid kogunesid 7. veebruaril Ateena peakirikus suletud uste taga, kus Ieronimose poolt hääletas teises valimisvoorus 45 piiskoppi 74-st. Reglemendi järgi oleks metropoliit Ieronimos pidanud saama üle poole antud häälest, ehk piisanud oleks ka 38 häälest.

Kreeka etnarhi valimistel kandideeris neli piiskoppi, enim hääli said teiseks valimisvooruks Ieronimos ning Sparta piiskop Evstathios. Kreeka järjekorras 20. peapiiskopi valimised toimusid kinniselt, ainukese välise vaatlejana oli valimisprotsessi lubatud jälgima Kreeka haridusminister. Kreeka Õigeusu Kirikusse kuulub 98 protsenti riigi elanikkonnast.

Kreeka eelmine peapiiskop Christodoulos suri tänavu 28. jaanuaril 69 aasta vanuses pärast võitlust maksavähiga. Christodoulos oli karjane 10 miljonile kreeklasele ja ta juhtis kirikut kümme aastat, olles pärast kiriku siseprobleemidega toimetulemist kasvatanud ka kirikuliikmete arvu. Christodoulose teeneks peetakse muuhulgas paavst Johannes Paulus II visiiti Kreekasse 2001. aastal, mis märkis esimest paavstlikku visiiti Kreekasse enam kui 1300 aasta vältel.

Õigeusu ja Kreeka avalikkus peab uut peapiiskoppi Ieronimost kindlakäeliseks ja heaks vaimulikuks juhiks, kes kandideeris koos Christodoulosega peapiiskopiks ka kümme aastat tagasi. Ometi hinnatakse Ieronimost eelmise peapiiskopiga võrreldes väiksema karismaga kirikujuhiks.

Peapiiskop Ieronimose eluloost

Peapiiskop Ieronimos (ilmaliku nimega Ioannis Liapis) sündis 1938. aastal ning on lõpetanud Ateena Ülikooli filosoofia ja teoloogia fakulteedi, täiendades ennast pärast seda ka Austrias ja Sakamaal. Enne vaimlikuameti vastuvõtmist ja akadeemiliselt teelt lahkumist õpetas ta kirjandust Nea Smyrni ning Ateena ja Avlona koolides.

Preestripühitsuse saanuna teenis Ieronimos alates 1967. aastast Teeba ja Levadia metropoliidi koadjuutorina, misjärel juhtis iguumenina kahte kloostrit 1971.–1981. aastani, olles kolmel viimasel aastal ka Kreeka Õigeusu Kiriku Püha Sinodi sekretär ja peasekretär.

Ieronimos valiti ülekaalukalt Teeba metropoliidiks aastal 1981. Tema metropoliidiks olles renoveeriti 6 munga- ja 17 nunnakloostrit. 82 talle alluva metropoolia 110-st preestrist olid eri teaduste alal magistrikraadiga, tehes Ieronimosest kõige harituma vaimlikkonnaga metropoolia pea Kreekas.

Ta on kirjutanud arvukalt artikleid ja uurimusi teoloogilistel, sotsioloogilistel ja ajaloolistel teemadel. Teos „Evia keskagsed mälestusmärgid” sai Ateena Akadeemia auhinna 1970. aastal. Ieronimos avas metropoliidiks olles koole, internaate, varjupaiku, vanadekodusid, rehabilitatsioonikeskusi. Samuti on tema teeneks supikööride asutamine ja immigrantide hoolekanne.

Nüüdse peapiiskopi Ieronimose initsiatiivil sündis Viotia Ajaloo ja Kultuuri Uurimiskeskus, mis teeb koostööd Durhami ja Cambridge'i ülikoolidega. Ta on Rumeenia Craiova Ülikooli auctor ning Kreeka Südamefondi president.

OIKUMEENILINE PATRIARH SOOVIB KOHTUMIST MOSKVA PATRIARHAADI JA EAÕK VAHEL

KONSTANTINOOPOL, 30. jaanuar, AsiaNews – Oikumeeniline ja Konstantinoopoli patriarh Bartholomeos I on kutsunud Moskva patriarhaati ja Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikut kohtumisele pärast seda, kui Moskva patriarhaadi esindus lahkus mullu oktoobris Ravennas katoliiklaste ja ortodoksides dialoogilt.

Oikumeenilist Patriarhaati peaks kohtumisel esindama Pergamoni metropoliit Ioannis Zizioulas ning EAÕK-d Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Stefanus. Moskva Patriarhaat ei ole kutsele seni vastanud ning jätkuvalt püsib või-

malus, et ta lükkab oikumeenilise patriarhi kutse tagasi.

Kristliku ühtsuse nädala lõpetanud õhtuteenistusest Fanari Püha Georgiose kirikus, mil patriarh oma kutsest Moskva patriarhaadile teatas, võtsid osa Konstantinoopolis asuvate eri konfessioonide esindajad. Katoliiklaste ja ortodoksides teoloogilise ühiskomisjoni sekretär, Sassima metropoliit Gennadios rõhutas Ravennas saavutatud ühisavalduse ajaloolist tähtsust.

Vene Õigeusu Kiriku esindajad lahkusid mullu oktoobris Ravennas toimunud katoliiklaste-ortodoksides teoloogilise dialoogi ühisistungilt, kuna sinna olid kutsutud ka Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku esindajad. Kõik dialoogil esindatud kirikud peale Vene Õigeusu Kiriku aktsepteerisid EAÕK esindajate osalemist dialoogil.

KOKKUVÕTE TÄHTSAMAST VÄLISSÜNDMUSIST ÕIGEUSUMAAILMAS AASTAL 2007

Õigeusumaailma 2007. aasta peamiseks märksõnaks oli Kreeka peapiiskopi Christodoulose haigestumine maksavähki ja võitlus sellega. Teade Ateena ja kogu Kreeka peapiiskopi Christodoulose äkilisest haigestumisest andis põhjuse kõnelda tema võimalikust järeltulijast, kelleks pärast tema surma juba tänavuse aasta alguses valiti Teeba metropoliit Ieronimos. Samuti püsisid fookuses Küprose peapiiskopi Chrysostomos II surma aasta lõpus ning arengud Jeruusalemma patriarhaadis.

Jeruusalemma patriarh Theofilos III sai 2007. aasta detsembri keskel lõpuks tunnustuse Iisraeli valitsuselt – seda alles kaks ja pool aastat pärast tema valimist patriarhiks. Iisraeli siseminister andis tunnustusdokumendi patriarhile mullu jõululauapäeval.

Palestiina omavalitsus nõuab täielikuks tunnustuseks, et Theofilos katkestaks kõik eelmise patriarhi Ireneose sõlmitud lepingud patriarhaadile kuuluvate kinnistute müügiks, samuti soovivad palestiinlased suuremat arabikeelsete õigeusklike kaalu patriarhaadi administratsioonis. Nii Jordaania kui Palestiina omavalitsus on nüüdseks andnud oma tunnustuse eeldusel, et patriarh täidab kokkulepitut tingimused.

2007. aastal pidi Tema Pühadus, oikumeeniline patriarh Bartholomeos I üha tihedamini kokku puutuma usuwabanduse ja inimõiguste probleemidega Türgis. Kohalik metsainspeksioon kasutas võimalust ning lõhkus Halki saarel asuvat

kloostrit, erinevad Türgi jõuorganisatsioonid tegid rünnakuid patriarhaadi suunal ning konfiskeerisid kiriku varasid. Patriarhaadi poolt tehtud korduvad palved Türgi valitsuse, Kirikute Maailmanõukogu ning USA valitsuse poole ei ole kandnud oodatud vilja. Samas sai oikumeeniline patriarh tuge eri rahvusvahelistelt organisatsioonidelt ning riikide valitsustelt, mis viitab jätkuvalt patriarhaadi juhtivale üleilmsle rollile maailma ortodoksias. Eelmise aasta teise poole sündmusi Oikumeenilises Patriarhaadis varjutas kohtuasi. Mullu juunis tunnistas Türgi Ülemkohus riigi seaduste vastaseks Oikumeenilise Patriarhaadi tiitli „oikumeeniline” kandmise. Maailma avalikkuse survele on Türgi võimud edaspidi hoidunud selleteemaliste teravate avalduste tegemisest.

Pan-ortodokssel tasandil jätkus eelmisel aastal Moskva Patriarhaadi probleemitsemine Oikumeenilise Patriarhaadi kallal, kuna Moskva tõstatas Konstantinoopoli ees taas nii Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku küsimuse, Athose Püha Mäe munkade jurisdiktsiooni probleemi kui ka etteheited Fanarile jurisdiktsiooni üle juhtida ortodokse diasporaas. Samuti suutis Moskva Patriarhaat puhuda üles tüli Rumeenia Õigeusu Kirikuga viimase taasasutatud kolme Besaraabia piiskopkonna üle, mida Vene Õigeusu Kirik peab enda kanooniliseks territooriumiks.

Mullu lahkus Rumeenia patriarh, Tema Õndsus Theoktist ning uueks patriarhiks valiti Tema Õndsus Daniel. Ka Serbia Õigeusu Kiriku eaka patriarhi Pavle tervis oli mullu erakordse tähelepanu all.

Foto: Madis Kolk

KÜPROSE VÄLISMINISTRI KÜLASKÄIK KIRIKUKESKUSSE

1. veebruaril külastas EAÕK Kirikukeskust Eestis visiidil viibinud Küprose välisminister Erato Kozakou-Marcoullis. Olles tutvunud Kirikukeskuse kabeli ja raamatukoguga, vestles minister Kozakou-Marcoullis kohvilauas metropoliit Stefanusega kirikuelust Eestis. Lahkudes sai proua minister kingituseks Kristi Sarapuu koostatud raamatu „Eesti algupärase õigeusu kirikulaulud”.

SUUR PAAST

„Võttes seda tõsiselt...”

Kuidas rakendada Kiriku õpetust suure paastu kohta iseenda elus? Mis võiks olla see tõeline ja mitte ainult nimeline tõuge, mille suur paast meie elule annab? Vaevalt on vaja meelde tuletada, et meie praegune elu on sootuks erinev sellest, mida inimesed elasid siis, kui kõik need jumalateenistused, kirikulaulud, kaanonid ja reeglid kokku seati. Siis elati suhteliselt väikestes, peamiselt maagukondades, ühes orgaanilises õigeusu maailmas; inimese elurütmi määras kindlaks Kirik. Nüüd elame aga suures linnastunud ühiskonnas, mis on rikas erisuguste usuliste veendumuste poolest ja maailmanägemiselt ilmalikustunud ning milles meie, õigeusulised, modustame tähtsusetu vähemuse. Suur paast pole enam nähtav, nagu ta oli traditsioonilistes ühiskondades. Seepärast on meie küsimus küllalt asjakohane: kuidas võime pidada suurt paastu, peale selle, et toome oma igapäevasesse ellu ühe või paar „sümboolset” muutust?

Ilmselt ei tule kõne allagi, et näiteks suurem osa usklikke võtaks iga päev osa paastuteenistustest. Nad käivad kirikus ikka pühapäeviti, kuid, nagu teada, suure paastu pühapäevadel peetav liturgia vähemalt väliselt paastu ei peegelda, ja nii on vaevalt võimalik isegi tutvuda paastuaja jumalateenistustega, mille kaudu meie suure paastu vaimu ilmunitakse. Ja et lisaks sellele ei peegeldu suur paast ka kuidagi kultuuris, kuhu me kuulume, pole ime, et me saame tänapäeval suurest paastust aru negatiivselt – kui ajast, millal on keelatud teatud asjad, nagu liha ja rasv, tantsimine ja lõbustused. Päris sagedane küsimus: „Millest sina suure paastu ajal loobud?” on hea kokkuvõtte sellest täiesti negatiivsest suhtumisest. Positiivsest küljest peetakse suurt paastu ajaks, mil me peame täitma oma iga-aastast „kohustust” käia pihil ja armulaua („...aga mitte hiljem kui palmipuudepühal...”, nagu ma lugesin ühest koguduse ajalehest). Kui need „kohustused” on täidetud, näib muu suur paast kaotavat igasuguse positiivse tähenduse.

Niisiis on selge, et ühelt poolt paastuteenistuste põhjal kujundatud suure paastu vaimu ehk „teooria” ja teiselt poolt üldise rahvaliku paastust arusaamise vahel on lai vahe. Sest mitte üks ilmale, vaid ka vaimulike puhul on märgata, et ennemini taandatakse vaimulikud asjad formaalseteks, kui püütakse vormide tagant vaimulikku sisu otsida. Liialdamata võib öelda, et kuigi suurt paastu ikka „peetakse”, on see kaotanud palju oma mõjust meie elule ja lakanud olemast patukahetsuse ja uueksaamise riist, milleks ta on Kiriku liturgilises ja vaimulikus õpetuses mõeldud. Kuid

kas me suudame seda taasleida ja teha sellest vaimulikust jõust oma igapäeva-elu tõelust? Vastus sellele küsimusele sõltub põhiliselt ja tegelikult peaaegu ainult sellest, kas me soovime paastu tõsiselt võtta. Kui uutmoodi ja erilised polekski need tingimused, milles me tänapäeval elame, kui reaalsed ka poleks raskused ja takistused, mis tänapäeva maailm loob, pole ükski neist absoluutne takistus, miski ei tee paastu „võimatuks”. Õige põhjus sellele, et suur paast on vähehaaval kaotanud oma tähendust meie elus, asub sügavamal. Põhjus on nimelt meie teadlik ja ebateadlik usu taandamine pinnapealseks nominaalsuseks ja sümboolikaks, millele on omane kõrvale jätta ja „ära seletada” meie elu kohta käivate usunõuete kindlus, usu nõue anduda ja püüelda. Peab lisama, et see taandamine on mingil määral omane ka õigeusule. Seistes vastamisi sellega, mis tundub „võimatu”, muudavad Lääne kristlased, katoliiklased ja protestandid meelsamini usku ennast, „mugandades” seda uute tingimustega, ja teevad ta nii „rakendamiseks kohaseks”. Hiljuti nägime, kuidas Rooma kirik esiti vähendas paastu, kuni jättis selle hoopis kõrvale. Õiglasemelepaahas nimetame meie seda kristliku pärimuse reetmiseks ja ristiusu alaväärtustamiseks. Ja tõesti, õigeusu tõde ja au on selles, et ta ei „muganda” ennast, ei sõlmi kompromisse vähemväärtuslike normidega ega muuda kristlust „kergeks”. See on õigeusu au, aga sugugi mitte meie, õigeusklike au. Mitte täna ega eile, vaid juba kaua aega tagasi oleme leidnud viisi, kuidas Kiriku tingimatud nõudmised oma inimliku nõtrusega ühte sobitada – mitte ainult „oma nägu kaotamata”, vaid, vastupidi, isegi toites oma eneseõigustust ja rahulolu. Viisiks on seletada neid nõudeid kui sümboolseid ja sümboolne nominalism tungib tänapäeval läbi kogu meie usuelu. Nii näiteks ei mõtle me isegi parandada oma liturgiat ja selle kloostrikorral põhinevaid reegleid – hoidku Jumal! –, me lihtsalt kutsume oma tunnipikkust teenistust edasi „koguõiseks vigiiliaks” ja seletame uhkelt, et see on sama teenistus, mida pidasid püha Sabba kloostri mungad IX sajandil. Mis saab suurest paastust, kui me selle asemel, et esitada põhiküsimusi: „Mis on paastumine? Mis on suur paast?”, rahuldume suure paastu sümboolikaga? Kirikuajalehtedes avaldatakse „maitsvate paastutoitude” retsepte ja kogudused korraldavad „maitsvaid paastulõunasööke”. Paljut seletatakse meie kirikutes kui sümboolselt huvitavaid, värvikaid ja lõbusaid tavasid ja traditsioone, midagi sellist, mis ei ühenda meid niivõrd Jumala ja uue eluga Temas, kui mineviku ja meie esiisade kommetega, nii et usuliste rahvuskommete tagant usu sügavamat tõelisust näha muutub üha raskemaks. Lubatagu mul rõhutada, et iseäralikes kommetes kui sellistes pole midagi valet. Kui nad ilmusid, olid

nad ühiskonna vahendid ja selle väljendused, et paastu võeti tõsiselt: nad ei olnud sümboolid, vaid elu ise. Ometi juhtus nii, et kui elu muutus ja usk mõjutas seda tervikuna endisest vähem, jäid mõned tavad elama kui sümboolid, kui igandid endisest eluviisist. Ja järele jäi vaid see, mis on värvikaim ja teisest küljest, kõige lihtsam! Vaimne oht on see, et vähehaaval hakati usku ennast mõistma kui sümboolite ja kommete süsteemi, mitte kui ergutust vaimulikuks uuestisünniks ja püüdlmiseks. Rohkem vaeva läheb paastu- ja lihavõttetootude valmistamisele kui paastumisele ja paasapüha vaimulikule vastuvõtmisele. See tähendab, et niikaua kui tavasid ja kombeid ei lülitata jälle kõikehõlmavasse usulisse maailmanägemisse, nii kaua kui sümboleid ei võeta tõsiselt, jääb Kirik elust eraldatuks ja tal pole võimu elu üle. Selle asemel, et oma „rikast traditsiooni” sümbooliteks ümber mõtestada, peame hakkama seda tegelikku ellu juurutama.

„Võta paastu tõsiselt” tähendab, et me vaatleme paastu eeskätt võimalikult sügavaimal tasandil kui vaimset väljakutset, mis nõuab vastust, otsustust, plaani ja pidevat püüdlemist. Me teame, et Kirik on selle jaoks seadnud suure paastu valmistamisnädalad. See on vastamise, otsustamise ja plaanipidamise aeg. Ning parim ja kergeim viis on siinkohal järgida Kiriku juhiseid – seisnagu need kas või selles, et mõtleme järele evangeeliumi nelja teema üle. Need teemad on igatsus (Sakkeus), alandlikkus (tölner ja variser), tagasitulek kaugelt maalt (kadunud poeg) ja andeksandmine (piimaheite pühapäev). Need evangeeliumikohad pole mõeldud ainult kirikus kuulamiseks, vaid peasi on, et ma „viin nad koju” ja uurin nende taustal omaenese elu, oma perekonnaasju, ametikohustusi ja ainelisi muresid, oma suhteid inimestega, kellega ma koos elan. Kui sellele uurimisele lisada veel paastule valmistumise aja palve: „Tee lahti mulle patukahetsemise uks, Eluandja...” ja 137. laul „Paabeli jõgede kaldal...”, hakkame aru saama, mida tähendab „tunda koos Kirikuga”, kuidas liturgiline aeg mõjutab igapäevast elu. See on ka soodus aeg lugeda mõnda usulist raamatut. Selletaolise lugemise mõte pole mitte ükski anda meie juurde teadmisi usu kohta, vaid peaaesjalikult puhastada meelt kõigest sellest, mis seda tavaliselt täidab. On lausa uskumatu, kuidas meie meel on tulvil igasuguseid muresid, huviobjekte, rahutust ja muljeid ning kui vähe me suudame seda taaka kontrollida. Usulise raamatu lugemine, tähelepanu suunamine tavalistest mõtetest kõrvale loob iseenesest teise vaimse ja vaimuliku õhkkonna. Need pole „retseptid” – võib olla ka palju muid viise suureks paastuks valmistumisel. Tähtis on, et suureks paastuks valmistumise ajal vaatame teda otsekui

eemalt millenagi, mis tuleb meile, ehk, mille Jumal ise on saatnud kui võimaluse muutuda, uueneda ja süveneda, ja et me võtame seda võimalust tõsiselt, nii et kui me läheme andeksandmise pühapäeval pärast õhtuteenistust koju, võiksime olla valmis kas või mingil määral omaks võtma suure cellaulu sõnu, mis alustavad suurt paastu:

*Ära pane oma palet mitte oma sulase eest varjule,
sest mul on kitsas käes...*

Paastuaja „elustiil”

Jumalateenistustel osalemine, paastumine ja isegi rohke palvetamine pole veel kogu paastuvõitlus. Või paremini öeldes: mõjuvate ja tähendusrikaste na on need kogu elule toeks. Teisisõnu nõuavad nad sellist „elustiili”, mis poleks nendega vastuolus ega viiks elu kahetumisele. Enne andis vanades õigeusu maades ühiskond ise sellist tuge; toeks oli tavade süsteem, välised muudatused, seadused ning üldised ja erilised pruugid, mis sisaldub kõik venekeelses sõnas *bõt*, meie mõistes „olustik”, „kultuur”. Suure paastu ajal võttis kogu ühiskond omaks teatud elurütmi, teatud reeglid, mis ühiskonna üksikliikmetele pidevalt paastuaega meelde tuletasid. Venemaal näiteks ei saanud keegi unustada paastu juba ainuüksi paastuajale omase kirikukellade mängu pärast; teatrid olid kinni, ja veel varasemal ajal katkestasid kohtudki oma töö. Need välised asjaolud kui niisugused ei saanud muidugi sundida inimest meeleparandusele või aktiivsemat usuelu elama. Kuid nad löid kindla meeoleolu – erilise paastuõhkkonna –, mis hõlbustas isiklikku püüdlemist. Et me oleme nõrgad, on meil vaja väliseid meeldetuletusi, sümboleid ja märke. Kogu aeg on aga ka olemas oht, et need välised sümboolid muutuvad eesmärkideks omaette, ja selle asemel, et olla ainult meeldetuletuseks, saab neist rahva arvates suure paastu tegelik sisu. Sellest ohust kõnelesime juba enne seoses väliste kommete ja harjumustega, mis võivad astuda õige isikliku püüdluse asemele. Õigesti mõistetuna loovad need kombed aga „sideme”, mis ühendab vaimuliku vaevanägemise elu kui tervikuga.

Me ei ela õigeusu ühiskonnas ja ühiskonna tasandil pole meil loodud mingit „paastuõhkkonda”. On paast või ei ole, meid ümbritsev maailm, mille lahutamatu osa me oleme, ei muutu. Seepärast peame võtma taas vaevaks mõelda „väliste” ja „sisemiste” asjade vahelist suhet usus. Ilmalikustumise vaimulik tragöödia on selles, et see sunnib meile peale usulise „skisofreenia” – elu jagamise kahte ossa: usulisse ja maisesse, mis sõltuvad üha vähem teineteisest. Järelikult on vaja vaimulikku pingutust,

et muuta traditsioonilised kombes ja meeldetuletajad meie paastuvõitluse tegelikeks vahenditeks. Tinglikult ja skeemaaliselt võib selle püüdluse jagada koduseks ja koduväliseks.

Õigeusu maailmanägemise järgi on kodu ja perekond esimene ja tähtsaim kristliku elu ala, kus kristlikud põhimõtted rakendatakse igapäevaellu. Kindlasti just kodu, perekonnaelu stiil ja vaim – mitte kool ega isegi mitte kirik – kujundavad meis seda põhisuundumust, millest me küll pikka aega ei pruugi olla teadlikud, kuid millest saab hiljem otsustav tegur. Dostojevskil ütleb staarets Zossima raamatust „Vennad Karamazovid”, et inimene, kes mäletab oma lapsepõlvest häid asju, saab õnnistuse kaasa kogu eluks. On märkimisväärne, et ta ütles seda, tuletades meelde, kuidas tema ema viis ta ennepühitsetud andide liturgiale ja kui ta meenutas teenistuse ilu ja erilist paastuviisi: „Olgu mu palve kui viirikisuits Su palge ees...”. See suur vaev, mida nähakse pühapäevakoolides usuõpetuse heaks, tähendab üsna vähe, kui kodus, perekonnaelus, pole sellele alust pandud. Mida siis saaks ja mida tuleks teha kodus suure paastu ajal? Et siin on võimatu vaadelda perekonnaelu kõiki aspekte, keskendun ühele neist.

Kõik on kahtlemata ühel meelel selles, et raadio ja televisioon on kogu perekonnaelu stiili põhjalikult muutnud. Need massiteabevahendid tungivad nüüd läbi kogu elu. Keegi ei pea enam välja minema, et väljas olla. Kogu maailm on pidevalt käeulatuses. Ja vähehaaval kaob meie tänapäeva kultuurist algeline sisemaailma ja selle ilu kogemine. Kui seda ei saada korda televisioon, siis muusika ikka. Muusika on lakanud olemast midagi, mida kuulatakse; sellest on kiiresti saanud eriline „mürataust” jutuajamisele, lugemisele, kirjutamisele jne. Tegelikult näitab see pidev muusikavajadus, et tänapäeva inimene pole suuteline nautima vaikust ega saa aru, et see ei ole midagi halba, mitte millegi puudumine, vaid just kohalolek, ja et vaikus on eeldus igasuguse tõelise kohalolekule. Kui vanasti elas kristlane küllaltki vaikes maailmas, mis lõi talle sobiva seisundi keskendumiseks ja sise-mise elu elamiseks, siis tänapäeva kristlane peab eraldi vaeva nägema, et saada tagasi niipalju vaikust, kui on vaja selleks, et me suudaksime puutuda kokku kõrgema tõelusega. Niisiis pole raadio ja televisiooni küsimus suure paastu ajal sugugi ebalooline, vaid on mõnes mõttes vaimuliku elu ja surma küsimus. Me peame aru saama, et on lihtsalt võimatu jagada oma elu paastu „helge kurvameelsuse” ja „öö-show” vahel. Need kaks asja ei sünni ühte, üks tapab teise ära. On aga üsna tõenäoline, et kui eriti ei pingutata, on pigem „öö-show” suuremad võimalused „helget kurvameelsust” võita. Seepärast soovitame esimese

abinõuna televiisori vaatamise ja raadio kuulamise järsku vähendamist paastu ajal. Kui siin on raske pidada täielikku paastu, tuleb piirduda askeetliku paastuga, mis, nagu juba teame, tähendab toitumise valiku muutmist ja toiduhulga vähendamist. Näiteks pole paha paastu ajalgi vaadata uudiseid ja mõningaid tõsisemaid, huvitavaid ning intellektuaalselt või vaimselt rikastavaid saateid. Paastu ajal tuleb panna piir liigsele kiindumusele televiisorisse, inimese muutumisele mingiks tugitooliolendiks, kes on kleepunud ekraani külge ja võtab passiivselt omaks kõik, mis sealt tuleb. Kui ma olin laps (televiisorit siis veel polnud), oli emal komme panna klaver suure paastu esimeseks, neljandaks ja seitsmendaks nädalaks lukku. Seda mäletan ma elavamalt kui pikki paastuteenistusi, ja tänini ehmatas mind paastu ajal mängiv raadio, tundudes jumalateotusena. See isiklik mälestus näitab mõju, mis mõnedel välistel asjaoludel võib lapse hingele olla. Ja küsimuse all pole siin mingi eriline komme või reegel, vaid suure paastu tunnetamine erilise ajana, milles on pidevalt lähedal miski, mida ei saa kaotada, hävitada ega purustada. Ometi pole siingi, nagu paastumiseski, otsustav lihtsalt millegi olemasolu või puudumine; sel peab olema oma positiivne vastaspool.

Vaikus, mis saabub, kui massiteabevahendite vahendatav maailmakära on kadunud, tuleb täita positiivse sisuga. Kui palve puhastab meie hinge, on ka mõistusel tarvis toitu, sest just inimese mõistust hukutab tänapäeval see, et seda kujundavad pidevalt televisioon, raadio, ajalehed, ajakirjad jne. Seepärast soovitame puhtvaimulikule pingutusele lisada mõistuslikku pingutust. Kui palju meistriteoseid, kui palju inimloomuse, kujutlusvõime ja loomingu imelisi vilju jätame oma elus tähelepanuta seepärast, et kehaliselt ja vaimselt väsinuna koju tulles on märksa lihtsam vajutada televiisorinupule või uppuda pildiajakirja täielikku jamasse. Ent kui kavatsete ette oma paastu? Kui koostate ette ühe mõistliku loetelu raamatutest, mis me paastu ajal loeme? Need kõik ei pruugi olla usulised raamatud, kõik inimesed ei saa olla teoloogid. Paljudes kirjanduse meistriteostes on aga väga palju sisemist „ridadevahelist teoloogiat”, ja kõik, mis meie mõistust rikastab, iga inimloomingu tõeline vili leiab kiriku õnnistuse paastuajal lugemiseks, ja õigesti tarvitades on sel vaimulik väärtus. Paastu neljas ja viies pühapäev on pühendatud kahe suure kristliku vaimuelu õpetaja, nimelt püha Johannes Redelikirjutaja ja püha Egiptuse Maria mälestusele. Võtkem seda laiemas mõttes kui tunnistust, et kirik soovib meil paastu ajal oma vaimset ja mõistuslikku maailma rikastada, lugeda ja mõtiskleda nende väärtuste üle, mis tõenäoliselt aitavad elustada meie sisemist maailma

ja tema rõõmu. Sellest rõõmust, inimese tõelisest osast, mis täidab meid seespidi ja mitte välispidi, ei anna „moodne maailm” meile tänapäeval mitte lõhnagi tunda; ometi ilma selleta, ja ka koos sellega, kui me ei mõista suurt paastu kui teekonda inimeseks olemise sügavustesse, kaotab suur paast oma tähenduse.

Lõpuks: milline võiks olla suure paastu tähendus neil pikkadel tundidel, mil me oleme oma kodunt eemal – tööle minnes, töölaua taga, ametikohustusi täites, kohates töökaaslast ja sõpru? Ehkki mingit üksikasjalist „retsepti” ei saa siin, nagu muudelgi juhtudel, anda, on mõned üldised mõtted võimalikud. Kõigepealt on suur paast sobiv aeg vaadata, kui uskumatult pinnapealsed on meie suhted inimeste, asjade ja tööga. Lööklause „naeratus näole” ja „võta seda kergelt” on tegelikult suured käsud, mida me rõõmsalt täidame, ja nad tähendavad: ära sekku, ära päri, ära süvene oma suhetesse kaasainimestega, pea kinni sõbralikuks suhtumiseks kutsutud täieliku ükskõiksuse mängureeglite; vaata kõike ainelistest võitudest, kasu ja edasijõudmise seisukohalt; teisisõnu, ole osa sellest maailmast, mis, pruukides kogu aeg suuri sõnu vabadusest, vastutusest, hoolitsusest jne, järgib tegelikult materialistlikku põhimõtet, et inimene on see, mida ta sööb. Paast on aeg, mil otsitakse tähendust: oma ameti tähendust, kutsumust, oma suhete tähendust teiste inimestega, sõpruse tähendust, vastutuse tähendust. Pole olemas tööd ega ametit, mida ei saaks „paremaks muuta” – kui ka ainult natuke – mitte tõhusamaks või paremini korraldatuks, vaid paremaks inimlikus mõttes. Samuti peab püüdma kõiki meie suhteid „seespidistada”, sest me oleme vabad inimesed, kellest on (enamasti meie teadmata) saanud võõraste süsteemide ori, mis üha enam teevad maailma „ebainimlikumaks”. Ja kui meie usul on mingi tähendus, peab selle ühendama elu kui tervikuga. Tuhanded inimesed arvavad, et vajalikud muutused tulevad vaid väljastpoolt, revolutsioonide ja väliste olukordade muutumisega. Meie, kristlased, peame tunnistama, et tegelikult tuleb kõik seestpoolt – usust ja usu järgi elamisest. Astudes kreeka-roomsa maailma, ei keelanud Kirik orjust ega kutsunud üles revolutsioonile. Ometi tegid just Kiriku usk, uus nägemus inimesest ja elust orjuse järk-järgult võimatuks. Üks püha – ja „püha” tähendab siin lihtsalt inimest, kes suhtub kogu aeg oma usku tõsiselt – teeb maailma muutmiseks rohkem, kui tuhat trükitud plaani. Püha inimene on ainus tõeline revolutsionäär siin maailmas.

Teisalt – ja see on viimane üldine märkus – on suur paast aeg, mil me peame oma kõnet kontrollima. Meie maailm on uskumatult verbaalne, ja ikka üleni tulvil sõnu, mis on kaotanud oma

tähenduse ja seetõttu ka jõu. Ristiusk avab sõna pühaduse – sõna, mis on tõepoolest Jumala and inimesele. Seepärast on meie kõnel kas kindel positiivne või negatiivne jõud. Seetõttu mõistetakse meie üle ka kohut meie sõnade pärast. „Aga ma ütlen teile, et inimesed peavad kohtupäeval aru andma igast tühjast sõnast, mis nad on rääkinud, sest su sõnadest mõistetakse sind õigeks ja su sõnadest mõistetakse sind süüdi.” (Mt 12:36-37). Kõne kontrollimine on selle tagasitoomine tema tähtsuse ja pühaduse juurde, selle mõistmine, et igasugusel süütl „naljal”, mida me kas või mõtlemata oleme suust välja lasknud, võivad olla hävitavad tagajärjed – see võib olla see viimane „tilk”, mis tõukab inimese põhjatusse lootusetusesse ja hukatusse. Kuid sõna võib olla ka tunnistus. Holetul ülelauavestlusel töökaaslasega võib oma elunägemist ja seisukohti teiste inimeste või töö suhtes teha selgeks paremini, kui formaalse jutlustamisega. Selleaolisel vestlusel võib külvata küsimuste, erilise ellusuhtumise ja teadatamise seemneid. Tegelikult ei oska me arvatagi, kui püsivalt me mõjutame teineteist oma sõnade ja lihtsalt oma isiksuse „ilmega”. Ja lõppude lõpuks ei pöörata inimesi Jumala poole sellega, et keegi seletab asju kaunisti, vaid sellega, et teised näevad temas seda valgust, rõõmu, sügavust, kindlust ja armastust, mis üksi näitavad Jumala kohalolekut ja Tema väge maailmas.

Ja kui suur paast tähendab, nagu me alguses ütlesime, et inimene leiab jälle oma usu, siis tähendab ta ka seda, et inimene leiab jälle oma elu, selle jumaliku tähenduse ja püha sügavuse. Loobudes roast saame taas kätte selle kauniduse ja õpime seda jälle Jumalalt rõõmu ja tänuga vastu võtma. Vähendades muusika kuulamist ja lõbustusi, kõnelemist ja pinnapealset suhtlemist, leiame inimesuhete, inimese töö ja kunsti tõelise väärtuse. Ja kõike seda leiame me jälle, sest me leiame lihtsalt jälle Jumala enda – sest me naaseme Tema juurde ja Temas kõige selle juurde, mis Ta meile oma otsatus armastuses ja helduses on andnud.

Nõnda laulame paasaõöl:

*Nüüd on kõik valgust täis
taevas ja maa
ja alumised paigad
Pidagu siis nüüd kõik loodu
Kristuse ülestõusmise püha
mille peale nemad on kinnitatud.*

Ära võta meilt ära seda lootust, oh Inimesearmastaja!

Ülempreester Mattias Palli Alexander Schmeemani raamatu „Suur paast” põhjal

PEAINGLID MIIKAEL, KAABRIEL, RAAFAEL JA MUUD ILMIHUTA VÄED (Mälestuspäev 8. november)

(algus eelmises Metropoolias)

Peaingel Kaabriel

Miikael on õigluse ingel, kes on toiminud Jumala viha vahendajana, aga kuna tõde ja arm kuuluvad kokku, mälestatakse 8. novembril tema kõrval ka püha peaingel Kaabrieli, armu inglit, kelle nimi viitab Jumala võimule.

Peaingel Kaabrieli kaudu läkitas Jumal inimkonnale meie päästmiseks sõnumi oma armastusest (25. märts). Peaingel Kaabriel tegutses juba vana lepingu ajal seda sõnumit ette tähendades. Tema tõi maa peale kõik need sõnumid, milles viljatule naisele teadustati lapse sündimisest.

Kohtumõistjate ajal läkitati Kaabriel Maanoa viljatule naisele teatama Simsoni sünnist: *Sa saad käima peale ja tood poja ilmale. Hoia siis nüüd, et sa ei joo viina ja vägijooki ega söö midagi roojast, sest poiss peab olema Jumalale nasiiriks emahust alates kuni oma surmapäevani.* Maanoa palus Jumalat, et sõnumi tooja ilmuks neile veel kord ning Jumal soostus tema palvega. Maanoa ei mõistnud, et mees oli Jumala ingel, ja palus teda koos nendega süüa. Kaabriel vastas: *Kuigi sa pead mind kinni, ei söö ma ometi su leiba. Aga kui tahad, võid valmistada põletusohvri ja ohverdada selle Issandale.* Kui Maanoa küsis ta nime, vastas ta: *Miks sa küsid mu nime? See on ju imeline.* Kui Maanoa süütas ohvritule, kerkis Kaabriel koos leekidega üles ning kadus nende juurest (Km 13).

Peaingel Kaabriel andis ka prohvet Taanielile seletuse tema salapärasele nägemusele, mis puudutas Meedia ja Pärsia kuningate langemist (Tn 8:16). Kaabriel teatas talle ka seda, et Messias, maailma päästja, tuleb 449 aasta möödudes (Tn 9:21).

Peaingel Kaabriel ilmus Joakimile ja Annale, et teatada Jumalasünnitaja Maria sündimisest; ta ilmus ka Sakariasele ja Eliisabetile, et teatada Ristija Johannes sündimisest. Samuti räägitakse, et Kaabriel oli toonud Maarjale tema üheksa-aastase templisviibimise ajal taevast mannat (21. november).

Lõpuks ilmus peaingel Kaabriel Neitsi Maarjale, et kuulutada sõnumit, mida oli oodatud juba maailma loomisest saadik: Maarja pidi Püha Vaimu mõjutusel sünnitama Jumala. Ja kui Joosep vaevles

kahtluste küüsis, ilmutas Kaabriel talle unes tõe (Mt 1:20).

Lunastaja sündimise ajal juhatas Kaabriel Petlemmas karjased aasalt koo-passe, kus nad said Kristust ülistada. Kaabriel hoiatas Joosepit Heroode-se tapahimulistest kavatsustest ning käskis tal Maarja ja lapsega Egiptusesse põgeneda. Kui oht oli möödas, ilmus ta unes uuesti Joosepile ning käskis neil tagasi pöörduda.

Kristuse ülestõusmise püha ööl vastu hommikut astus Kaabriel taevast valges rüüs alla, kiirates jumalikku valgust. Ta veeretaskivi hauasuult ja istus selle peale. Kui ta nägi salvikandjaid naisi lähenevat, kuulutas ta neile: *Ärge kartke! Ma tean, et te otsite ristilöödud*

Jee-sust.

Teda ei ole siin, ta on üles äratatud, nõnda nagu ta ütles (Mt 28:5-6). Kaabriel kutsus neid seda kohta vaatama, kus Ta oli lebanud. Nõnda sai peaingel Kaabriel kuulutada Jumala imelisi armutegusid, millest ülim saab teoks Jeesuses Kristuses.

Peaingel Raafael

Peaingel Raafaeli nimi tähendab „Jumal on tervendanud“. Raafaeli on austatud eriti idakirikus just nimelt tervendajana. Raafael oli see ingel, kes segas vett Jeruusalemmas Betsata tiigis (Jh 5:2-4).

Raafaelist räägitakse eriti Tobia raamat. Raafael oli inimese kujul saatmas Toobiti poega Tobiat tema teekonnal Meedia Ragausse. Kui nad Tigrise jõe ääres ööbisid, oli noormees vette suplema läinud, kui suur kala talle kallale kippus. Raafaeli käsul võttis Tobias kala paljakäsi kinni, lõi kas ta lõhki ning võttis välja südame, maksa ja sapi. Seejärel nad sõid kala koos. Kui nad jõudsid Ragau ligi, lubas Raafael korraldada

Tobiale Saara-nimelise naise, kelle varasemad kosijad olid ära surnud, ning kinnitas noormehele, et *ta on sulle määratud algusest peale*. Kui Tobias ja Saara kohtusid ja otsustasid kihluda, kartsid kõik, et Tobias sureb samamoodi kui varasemad kosilased. Kuid Tobias võttis Raafaeli käsu järel hõõguva sõe, pani selle peale kala südant ja maksa ning suitsutas nendega Saara kambrit. Siis kuri vaim põgenes ning noormees ja Saara said teineteise Jumala õnnistatuna.

Kui pulmad olid peetud, tahtis Toobit Raafaelile, keda ta kogu aja inimeseks oli pidanud, tasuda. Siis hakkas Raafael kõnelema, et õpetada neid ülistama ja tänama Jumalat. Tehke

Kui Toobit ja Tobias püsti tõusid, ei näinud nad enam teda (Tb 5-12).

Peaingel Raafael on ilmunud palju kor-di ka uue lepingu ajal.

head, siis ei taba teid kuri!

Hea on palve koos paastumise, almuse ja õiglusega. Parem pisut õiglusega kui palju ülekohtuga! Parem on anda almuseid kui koguda kulda! Sest almus päästab surmast ja peseb ära iga patu.

Kui Raafael oli tarkust jaganud, teatas ta, et sellal kui Toobit ja tema minia palvetasid, viis ta ise nende palve Jumala ette. Siis avaldas Raafael oma nime ja tõelise loomuse: *Mina olen Raafael, üks neist seitsmest pühast inglilt, kes kannavad ette vagade palved ja käivad Püha auhiilguse ees.*

Toobitit ja Tobiat haaras hirm ja nad heitsid silmili maha. Raafael rahustas neid, öeldes: *Ärge kartke, rahu olgu teile! Kütke aga Jumalat igavesti! Sest mina ei ole tulnud omaenese armu pärast, vaid meie Jumala tahtel.* Raafael avaldas ka selle, et ta polnud tegelikult mitte midagi söönud ega joonud sel ajal, kui ta nendega koos oli olnud. Püha peaingel ärgitas neid veelgi Jumalat tänama ning kõike üles kirjutama, sest ta ise pidi tõusma selle juurde, kes ta oli läkitanud.

Tõlge soome keelest:

Raul Rafael Keskküla

(Synaksarion. Pyhien elämäkertoja. Marraskuu. Toimittanut munkki Serafim. Ortodoksisen Kirjallisuuden Julkaisuneuvosto, Jyväskylä 2004.)

KIRIKUTEKSTIILID SIIN- JA SEALPOOL LAHTE

Mari-Liis Paaver

Käesoleva aasta alguses, 8.–12. jaanuarini teostus metropoliit Stefanuse õnnistusel ette võetud kirikutekstiilidega seotud õppereis Soome, millel osalesid ülempreester Rafael Hinrikus, Maria Hinrikus, konservaator-restauraator Sirje Säär ning kunstiteadlane Mari-Liis Paaver. Erinevate huvidega osalejate ammuigatsetud õppereisi peamiseks eesmärkideks olid sidemete loomine õigeusu kiriku tekstiilidega tegelejatega ning nende kogemuste ja sealse esemelise varasalvega tutvumine.

Teadmiste omandamine algas Helsingist, konservaator-restauraator Mariamne Purmoneni juurest, kus puutusime kokku nii igapäevases kasutuses olevate kirikutekstiilide hooldamisega kui ka ajalooliste kõrvalepõigetega õigeusu kangaste minevikku. Kuopio Õigeusu Kiriku keskuses võtsid meid vastu Soome peapiiskop Leo ja konservaator Leena Säppi, kes tutvustas meile sealset ekspositsiooni ja loomulikult ka „kõõgipoolt“, kus esemed oma kasutatava ja vaadeldava välimuse saavad. Valamo kloostri juht iguumen Sergei tutvustas rõõmsa uhkustundega kloostri pika ajalooga tekstiilide varamut ja konservaator Helena Nikkanen tegi meile ringkäigu sealses konserveerimiskeskuses. Südantsoojendavalt mõjusid kohalike koguduste korraldatud hoiuruumid kirikute ja keskuste juures, kus hoiti peamiselt kasutuses olevaid preestrite ja diakonite rõivaid ning altarikatteid jms. Viie päevaga kogunes palju, mida meelde jätta. Eriliselt meeldiv oli soomlaste dialoogivalmidus, nende osavõtlikkus ja tahe oma teadmisi jagada ning meie kogemusest osa saada.

Kouvola Ristiülendamise kiriku tekstiilihoidla.

Valamo kloostri tekstiilihoidla.

Soome ja Eesti õigeusu kiriku tekstiilide säilitamine ja hooldamine on täiesti erinevates staadiumides. Kui Eestis on tänu Muinsuskaitseameti abile juba kolm aastat kirikutekstiile inventeeritud, mis tähendab esmase andmebaasi loomist ja täiendamist pildistamise, mõõtmise ning materjalide ülestahendamise, siis Soomes, vastuoksa, on just see töö tegemata. Nende tähelepanu keskmes on olnud pigem praktiline pool: kanda hoolt kasutuses olevate esemete eest, säilitada vanu ning luua selle tegevuse käigus tutvustav ekspositsioon (tuntuim neist Kuopios, Soome Õigeusu Kiriku muuseumis). Sellise tegevusega kaasneb loomulikult tekstiilide ladustamise vajadus, mille osas võib Eesti Soomelt mõõtu võtta. Alates kas või julgustavast tõsiasiast, et tekstiilidele sobiva säilitus- ja korras- tamisruumi loomiseks pole vaja sadu ruutmeetreid, vaid piisaks üsna väikesest ruumist. Selle ilmeks näiteks olid otstarbekalt loodud hoiuruumid Joensuu Ap. Johannes Teoloogi kiriku kooripealsele, koguduse keskuse keldrisse ja Kouvola Ristiülendamise kiriku juurde. Suhteliselt ahtale pinnale olid käepäraselt koondatud spetsiaalsetel riidepuudel ripuvad feloonid ja stihaarid ning madalates sahtlites säilitati laotusi, diskose- ja karikakatteid jms. Siinkohal tahakski ärgitada ka meie kogudusi esimese sammuna samas suunas mõtlema ja hoolitsema kasutuses olevate tekstiilide eest. Võimalusi leiab, kui neid otsida.

Uurijatöö on mõlemal pool vett siiski tegemata, kuigi Soome auks kõneleb konservaatorite-restauraatorite märgatav initsiatiiv konserveeritava või lihtsalt puhastamise tulnud eseme suhtes. Nii on sündinud mitmed artiklid, millest on olnud abi Eestis olevate kangastega põgusaks tutvumiseks.

Meie õigeusu kiriku tekstiilide ajalugu ulatub umbes 150-aastasess minevikku. Eesti ringimustes on see pikk periood, mis nende esemete näol kannab mitmekülget ning väärtuslikku teavet õigeusu Kiriku kohalolust siin maal. Ükskõik millisest riigikorrast me ei räägiks, väljendub see otsesemal või kaudsemal moel kangastes: nende valikus (või üldse valikuvõimaluse olemasolus), mustri- ja materjalilise kokkuvõttes. Kui arvestada asjaolu, et üldjuhul ei ole esemeid süstemaatiliselt kogutud ja spetsiaalselt säilitatud, siis on Eestis haruldast mitmekesist valikut tsaariaegsetest rasketest hõbe- ja/või kuldniitidega brokaatkangastest, koguduse naisliikmete hoolikast ja peenest käsitööst kuni Nõukogude aja materjalipuuduses ise maalitud analoogikatet krimpelen- ja sitsiriidest valmistatud preestrirõivaste komplektideni. Tinglikult võib öelda, et eelloetletu viitab n-ö suure ehk ametliku ajaloo olemasolule. Selle sees kõnetab meid palju tähtsam osa – väikesed tavalised lood ja tegemised, mille panuseks on jäävad väärtused: koguduse liikme igapäevane pühendunud tegevus, hoolitsemine oma kiriku varade eest, sellistes toimetamistes oma elu elavalt elamises.

Oleme harjunud mõttega, et vana, tükideks pudenenud ikooni ei tohi niisama minema visata, sest ikoonil on austusväärne koht usuelus. Paraku ki-

Iguumen Sergei tutvustab Valamo tekstiilihoidla varasid.

pume unustama, et ka kirikutekstiilid on käinud koos meiega pika tee, ikka palvetes ja iga päev. Nutikas oli meelde-tuletussilt Kouvola Ristiülendamise kiriku tekstiilide hoiuruumis, mille tõlge võiks olla: korda on lihtsam hoida kui luua! Meil tuleb küll alustada algusest, aga poleks paha seda meele pidada.

Liturgial kasutatav piiskopi kätekuivatamise rätik on selle paremaks hoidmiseks keeratud papprullile. Kouvola Ristiülendamise kiriku tekstiilihoidla.

Kouvola Ristiülendamise kiriku tekstiilihoidla.

Fotod: Mari-Liis Paaver

ETTEVALMISTUS SUUREKS PAASTUKS

Ülempreester Thomas Hopko

Kiriklikule paasaajale eelneb suur paast, millele omakorda eelneb liturgiline ettevalmistus. Esimene suure paastu lähenemise märk antakse viis pühapäeva enne paastu algust. Sellel pühapäeval käsitletakse evangeeliumi lugemisel tolliülem Sakkeuse lugu. Selles jutustatakse, kuidas Kristus tõi lunastuse patusele mehele ning kuidas tema elu suuresti muutus lihtsalt seeläbi, et ta „püüdis näha saada, milline Jeesus on” (Lk 19:3). Soov ja pürgimus näha Jeesust on esimeseks sammuks teel läbi paastuaja ülestõusmispuha poole. See on esimene samm lunastuse poole.

tis. Esimene, kuigi tõepoolest õiglane mees, uhkustas sellega Jumala ees ning ta mõisteti Kristuse sõnul hukka. Teine, kuigi tõesti patune mees, palus halastust ja talle anti seda ning Jumal mõistis ta õigeks (Lk 18:9). Meie mõtiskluse aineks on siin see, et meie pääsemine ei saa toimuda ainult variseri religioosse vagaduse ega ka tõlnerliku patukahetsuse kaudu. Meid kutsutakse nägema ennast sellistena, nagu me tegelikult Kristuse õpetuse valguses oleme, ja paluma halastust.

Tõlner ja variser

Järgmine pühapäev on pühendatud tõlnerile ja variserile. Siin keskendub tähelepanu kahele mehele, kes läksid templisse palvetama – üks neist oli variser, kes oli vägagi korralik ja õiglane usklik mees, teine aga tõlner, tõesti patune maksukoguja, kes inimesi pet-

Järgmine pühapäev suure paastu ettevalmistamisel on pühendatud kadunud pojale. Kuuldes Kristuse mõistujuttu Jumala armuküllasest andestamisest, kutsutakse meid koju naasma, nagu seda tegi kadunud poeg, nägema ennast nii, nagu me oleme „võõrsil”, kaugel Isa

Kadunud poeg

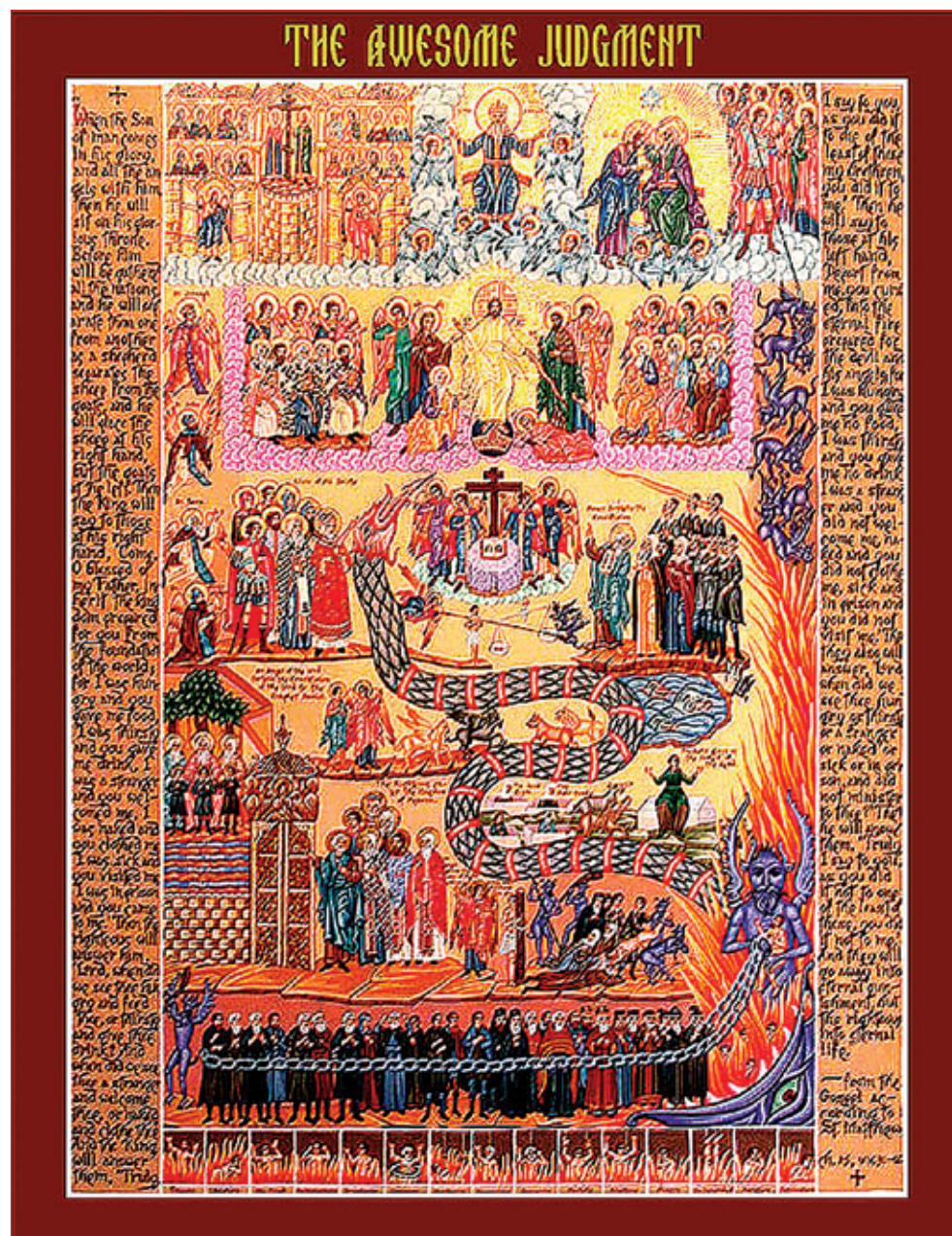
majast, ja alustama tagasiteed Jumala juurde. Meile antakse kinnitust, et Isa võtab meid vastu rõõmu ja armastusega. Me peame ainult „tõusma ja mine-ma”, ning tunnistama, et oleme ise põhjustanud oma patuse lahusoleku sellest „kodust”, kuhu me tõesti kuulume (Lk 15:11-24).

Järgmist pühapäeva nimetatakse lihast loobumise ehk viimsekohtu pühapäevaks ning see on traditsiooniliselt viimane päev enne ülestõusmispuha,

kui on lubatud liha süüa. Sellel päeval meenutatakse Kristuse tähendamissõna viimsest kohtust (Mt 25:31-46). Meile tuletatakse meelde, et sellest on vähe, kui me näeme Kristust, kui näeme end sellistena nagu me oleme, ja tuleme koju oma Jumala juurde nagu tema kadunud pojad. Me peame olema Tema pojad ka järgnedes Kristusele, Tema ainusündinud Pojale, ning nähes Kristust igas inimeses ning nende kaudu Kristust teenides. Meie pääsemine ja viimane kohtuotsus sõltuvad meie tegudest, mitte vaid meie kavatsustest või isegi Jumala armust, kui me ise kaasa ei aita ega kuuletu.

„Sest mul oli nälj ja te andsite mulle süüa, mul oli janu ja te andsite mulle juua, ma olin kodutu ja te võtsite mu vastu, ma olin alasti ja te riietasite mind, ma olin haige ja te tulite mind vaatama, ma olin vangis ja te tulite mu juurde. Tõesti, ma ütlen teile, mida te iganes olete teinud kellele tahes mu kõige pisematest vendadest, seda te olete teinud mulle.” (Mt 25).

Raamatust „The Orthodox Faith”

Viimne kohus

PÜHA NÄDAL

Õde Irène Põleva Põõsa kloostist Prantsusmaal

Rääkida pühast nädalast sellisena, nagu seda kogetakse õigeusu Kirikus, tähendab manada silme ette midagi tohutult suurt. Bütsantslased ei kutsunud seda asjata suureks nädalaks.

Seda nädalat peetakse suureks, kuna see meenutab ja taaslustab meie usu ja lunastuse keskset salasust. Suur on see ka jumalateenistuse imelise rikkuse poolest. Kui meil on võimalus osaleda kõigil teenistustel alates laupäevast, palmipuudepäha eelõhtust ülestõusmispühadeni välja, ärkab meis iga kord imetus. Me teeme päev-päevalt läbi erinevad teenistused, igaüks neist etendamas ainulaadset osa jõudmaks lunastuseni, mis saab teoks läbi Kristuse surma ja ülestõusmise.

Neid kõiki ühendav joon on loomulikult kristlaste soov elada päev-päevalt läbi, näha tund-tunnilt sündmusi, mis eelnesid ja järgnesid Kristuse surmale.

Juba palmipuudepäha eelõhtul kuulutab Laatsaruse ülestõusmise jumalateenistus ette Kristuse võitu surma üle, mida me tervitame järgmisel päeval pühitsetud palmiokste toomisega.

Ja peagi jõuame kannatusnädala pühitsemiseni. Esimest kolme suure nädala päeva, millel on ettevalmistav roll, iseloomustab nn Peigmehe teenistus. Tegemist on hommikupalvustega, mis sarnanevad paastuaja hommikuteenistustega, kuid seda koos Peigmehe ootamise erilise teemaga, nii nagu see kajastub arukate ja rumalate neitsite tähendamissõnas. Kristus-peigmees ilmub ootamatult keset ööd – niisiis tuleb olla ärkvel, et mitte jääda ilma Tema tulekust. Ja me palume ka endid riietada pulmarõivastesse, sest vaid Kristus võib muuta meid vääriliseks Teda vastu võtma.

Sellele peateemale lisandub pühal kolmapäeval veel teine: me mõtiskleme üheaegselt nii patuse naise teguviisi üle, kes võib Jeesust kallihinnalise salviga kui ka Juuda reetmise üle, kes müüb kolmekümne teenari eest Kristuse, kel pole ometi mingit hinda. Paralleel ja kontrast patuse naise, keda päästis tema usk ja armastus ning Jeesuse sõbra vahel, kes reetis Ta raha pärast ning lõpetas poomisnööri otsas, on hämmastav. See on üleskutse mitte kunagi kahelda Jumala armus, kes hoiab meid alati käekõrval. See on ka viimane ettevalmistus enne ülestõusmise pühitsemist.

Suurel neljapäeval kujutab jumalateenistus loomulikult püha õhtusöömaaga, mis ühineb püha Basilius Suure

liturgiaga, sest kombekohaselt meenutatakse õhtusöömaaga pärastlõunal.

Seejärel kuuleme õhtul pika jumalateenistuse käigus kahteist evangeeliumi kirjakohta Kristuse ristilöömisest, mille vahele on pikitud meditatiivseid kirikulaule. Nõnda kogeme hetk-hetkelt Kristuse elu viimaseid silmapilke.

Keset seda teenistust, kui oleme kuulnud meenutusi Küreene Siimonast, keda sunniti kandma Jeesuse risti, võtab ka preester suure risti. Ta läheb sellega altariist välja ning käib pimedas kirikus ringiratast, kuulutades:

Täna ripub ristipuul see, kes maa vete peale rippuma pani. Kibuvitsakroon pannakse pähe sellele, kes on inglite Kuningas. Pilke purpurmantliga ehitakse see, kes taevast pilvedega ehib. Kämblaga lüüakse seda, kes Jordani jões Aadama lunastas. Koguduse Peigmees lüüakse naeltega risti külge. Neitsi Poega pistetakse odaga. Meie kummardame Sinu kannatusi, oh Kristus! Meie kummardame Sinu kannatusi, oh Kristus! Meie kummardame Sinu kannatusi, oh Kristus! Näita meile ka oma ausat ülestõusmist!

Rist kõrgub nüüd kiriku keskel ning me jätkame oma õhtut, mõeldes Ristilöödule.

Sama teeme ka suure reede tundide-teenistuse ajal. Seejärel pühitseme õhtujumalateenistusel ristilt allavõtmist. Pärast evangeeliumilugemist võtab preester Kristuse ristilt ning mähib Ta altariisse viimiseks valgesse linasse. Seejärel moodustub ristikäik surikujuga – valge linaga, millele on tikitud Kristuse surmastseen. Lina viiakse altarile nelja kandjaga, kes hoiavad seda evangeeliumi kandva preestri kohal, tehes nõnda kirikus ringi. Enne seda laulab koor: *Sind, kes Sa katad ennast valgusega nagu kuuena, võttis Joosep koos Nikodeemusega ristipuult maha... Kuidas pean ma Sind matma, mu Jumal? Kuidas võin ma oma*

kättega Su kodunematut ihu puutada?... Ma austan Su kannatusi, laulan kiites Su mahamatmist ja ülestõusmist. Niisiis kuulutatakse siin haudapanekut ning seda kujutab surikuju asetamine lauale või hauda sümboliseerivale kirstule.

Reede õhtul hiljem või isegi südaööl, sest tegemist on vaikse laupäeva hommikuteenistusega, koguneme uuesti ümber surikuju, et pühitseda Kristuse matuseid vaikselt palvuses ümber haua. Seda teenistust iseloomustavad peamiselt salmid, mida lauldakse pigem rõõmsatel tuntud viisidel, samal ajal kui preester suitsutab surikuju ning Kreekas on komme, et usklikud piserdavad roosivett surmalaulude kolmanda jao ajal.

Naistega, kes kannavad aroome, valmistame end samuti ette levitama lõhnaaineid Kristuse kehalt pärast mõtisklemist mõistmatu saladuse üle:

Kuidas sured sa, oh Elu?
Kuidas oled Sa hauas?
Sa kaotad surma valitsuse,
Ja päästad surnud põrguhauast.

Kogu teenistuse ajal tundub võimatu unustada, et Tema, kes on surnud, on Jumal ning järelikult viib tema surm vaid Eluni, küllusliku eluni.

Laupäeva õhtul laulame kirikulaulus, et see on õnnistatud laupäev, see on hingamispäev, mil Kristus puhkab hauas oma lunastuse tööst, nagu varemalt puhkas Looja oma tööst. Ning seetõttu laskub pühale laupäevale enneolematu rahu.

Viimase ristikäiguga viiakse surikuju kirstule tagasi ja ehitakse lilledega. Haudapanemise lilled muutuvad juba ülestõusmise kuulutajateks. Seda kinnitab ka Hesekeeli prohvetikuulutus kuivanud luude kohal, mida me kuuleme hommikujumalateenistuse lõpus: *Vaata, ma avan teie hauad ja toon teid, oma rahva, teie haudadest välja.*

Meil ei ole enam muud teha kui oodata rahus ja usalduses Elu, kes tõuseb hauast.

ÜLESTÕUSMISPÜHAD ÕIGEUSU KIRIKUS

Meie viimase vestluse käigus pühast nädalast peatusime oma ülevaatega suure laupäeva hommikujumalateenistusel.

Järgnev suur jumalateenistus, mida kahjuks peetakse tihti vaikse laupäeva hommikul, on esimeste sajandite vana ülestõusmispüha õhtuteenistus. Vanasti kestis suure laupäeva õhtujumalateenistus kogu öö, et jõuda lõpule pühapäeva koidu ajal usuõppijate ristimisega ning püha Basilius Suure liturgiaga. See jumalateenistus kujutab endast püha Basiliuse liturgiaga ühendatud õhtuteenistust. Jumalateenistuse esimeses pooles kuuleme viitteist pikka lugemist Vanast Testamendist, mis meenutavad meile viimaseid ettevalmistusi, mis usuõppijad tegid läbi ülestõusmispüha öösel enne ristimist. Nii kirjeldatakse meile kogu lunastuslugu alates loomisest, Esimese Moosese raamatu algusest läbi paasatalle episoodide ning Puna-sest merest läbi minemise. See jutustab esimesest paasast ning lunastusest, mille Jumal andis heebrea rahvale kuni Jesaja ja Jeremija suurte ennustusteni, mis kuulutasid lunastajat ootava aja täiuslikkust, mil Messias toob vangistatutele vabaduse ning mil Issand sõlmib oma rahvaga igavese liidu, asetades oma seadused usklite südamesse.

Pärast kõiki neid piiblitlugemisi viib 6. peatükk kirjast roomlastele ristimise ja ülestõusmiseni: *Vennad, meie kõik, kes oleme Kristusesse Jeesusesse ristitud, oleme ristitud tema surmasse. Me oleme siis koos Temaga maha maetud ristimise kaudu surmasse, et otsekui Kristus on äratatud üles surnuist Isa au läbi, nõnda võime ka meie käia uues elus... Ristimine asetab meid Kristuse surma ja ülestõusmisse. Seetõttu ristiti vanas Kirikus kattehumeene ülestõusmispüha ööl.*

Seejärel laulab koor tavalise „halleluuja” asemel: *Jumal, tõuse üles ja mõista kohut maa peale, sest sina saad pärisosa kõikide rahvaste seas, samal ajal käib preester kirikus ringi võidu sümbolina loorberilehti laiali puistates.*

Järgnev lugemine Matteuse evangeeliumi 28. peatükist kuulutab Kristuse ülestõusmist. Seejärel on järg püha Basiliuse liturgia käes.

Seega on ülestõusmine juba välja kuulutatud, kuid veel ei ole paasa.

Selleks, et puhkeks tõeline rõõm Kristuse ülestõusmisest, tuleb ära oodata südaöö.

Rõõmu, mis saadab kogu ülestõusmise öö jumalateenistust, on peaaegu võimatu sõnadega kirjeldada. Proovin siinkohal vaid selle mõningaid aspekte lahti seletada.

Kõigepealt läheme täiesti pimedasse kirikusse, mis sümboliseerib ööd hauas. Selles pimeduses särab üksiku öölambi valgus. Preester süütab ereda lihavõtteküünla, mille kolm haru kujutavad Kolmainut. Kreeka kombe kohaselt kutsutakse ta seejärel kõiki usklikke oma küünlaid süütama, öeldes: *Tulge võtke valgus loojumatust Valgusest ning kiitke surnuist üles tõusnud Kristust*. Kõik usklikud tulevad küünlaid süütama, korrates sama laulu ning ajapikku muutub kirik valgusküllaseks. Siis võime ristikäigust välja minna ja käia ringi ümber kiriku. Jõudes tagasi kiriku suletud ukse ette, mis sümboliseerib haua ees olevat kivi, alustab preester, sellal kui kirikukellad helisevad, laulu: *Kristus on surnuist üles tõusnud, surmaga surma maha tallanud*

ja neile, kes hauas olid, elu kinkinud. Laulu korratakse kogu jumalateenistuse vältel ning seda lauldakse kümme korda vaheldumisi 67. (68.) psalmi värssidega: *Jumal tõuseb üles ja Tema vaenlased saavad laiali pillatud. Sa ajad nad ära otsekui suitsu ära aetakse... See on päev, mille Issand on teinud: olgem väga rõõmsad ja rõõmustagem temast!*

Pärast seda avanevad kiriku ukseid justkui kivi veereks haua eest ning me läheme kirikusse, mis helgib valgusest, on täis lilli ning lõhnab viiruki järgi. Värvid ja lõhnade küllus paneb meid kõigi meeltega tundma hauast tõusnud elu. Ning laulud kutsuvad ja vastavad, samal ajal kui preester tuleb mitmeid kordi altariist välja, et viirukit suitsutada ja hüüda: *Kristus on üles tõusnud!* Millele vastatakse: *Tõesti on üles tõusnud!* Laulud ja hüüded segunevad nagu kujutades liiga külluslikku elu, mis tuleb meie peale Päästja ülestõusmisega.

Lauldakse paasakaanonit. Siin on mõned neist:

Ülestõusmise päev, inimesed, saage valgestatud! Täna on paasa, Issanda paasa! Sest Kristus Jumal, kellele meie võidulaulu laulame, on meid surmast ellu ja maa pealt taeva viinud.

Nüüd on kõik valgust täis – taevas, maa ja alumised paigad. Pidagu siis kõik loodu Kristuse ülestõusmise püha, mille peale ta on kinnitatud.

Eile maeti mind ühes Sinuga maha, oh Kristus, täna tõusen ma ühes Sinuga surnuist üles; eile löödi mind ühes Sinuga risti, oh Lunastaja, tee mind oma au osaliseks oma kuningriigis.

Seejärel lauldakse ülistuslaule ja loetakse tekste, et meelde tuletada naisi, kes kuulsid ülestõusmise rõõmusõnumit: *Ülestõusmise päev! Pühitsegem rõõmupü-*

ha ja langegem üksteisele kaela. Ütelgem ka neile, kes meid vihkavad: Vennad, andkem kõik andeks ülestõusmise pärast! Ja hüüdkem nõnda: Kristus on surnuist üles tõusnud, surmaga surma maha tallanud ja neile, kes hauas olid, elu kinkinud. Ja samal ajal kui lauldakse neid viimaseid ridu, lähuvad usklikud suudlema evangeliumi, embavad preestrit ja üksteist, öeldes: Kristus on üles tõusnud. Tõesti on üles tõusnud. Kirik muutub kolmainu armastuse nähtavaks kujuks. Ülestõusmine, mis annab edasi Kristuse võitu surma ja patu üle, annab meile jõudu armastada üksteist, nii nagu Kristus meid armastas.

Ja me võime nüüd vastata püha Johannes Kuldsuu kutsele, kes ütles oma jutluses: *Tulge meie Issanda rõõmu sisse ning osaleda armulaulal, mis lõpetab selle püha.*

LOIDUS, USKLIKE PIDEV OHUSTAJA

Athose mäe vanakase Joosep Hesühasti jutu on üles kirjutanud Vatopedi kloostri munkpreester Joosep

Loidus on kohutavaks püümiseks meie elus. See teeb mulle sageli kahju ja pean seda jätkuvalt meie kõige kardetavamaks vaenlaseks. Innukus, millega vanake püüab meid selle eest kaitsta, tema sügav elukogemus kurikavalate ja keerukate tegutsemisviisidega, mida loidus käiku laseb, et meid segaduse ajada ja oma ohvreid sisse mässida, kohustavad meid ütleva mõne sõna selle vaenlase kohta. Kirikuisade kõnepruugis nimetatakse teda „akēdiaks”¹, „loiduseks”, „vaimulodevuseks”, mõisted, mis tähendavad kõik ühte ja sedasama – hinge surma. Me ei hakka ära tooma määratlusi, mida kirikuisad sellele nuhtlusele annavad, mainime vaid, et loidus, kuuludes kaheksa kõige põhilisema kurja mõtte (*logismoi*) hulka, on üldlevinud pahe.

Toogem lihtsalt mõned meie põlvkonnale äärmiselt kasulikud näited, mis pärinevad vanakese kogemustest. Kui küsisime vanakeselt peamist põhjust, miks inimesel ei õnnestu teostada oma vaimulikku kutsumust, oli tal tavaks meile vastata, et selleks on loidus. Ühel päeval küsisin temalt, miks kirikuisad annavad mõista, et selle põhjuseks on edevus? Ta vastas mulle: „Jah, eks seegi võtab meie üle võimust, aga mitte kõigi üle, üksnes nende üle, keda see on kütkestanud ja pealegi ainult väikese osa üle neist. Sest edevus rikub neid, kes on juba varandust kogunud, aga loidus ei lase isegi alustada selle kogumist. Loidus sarnaneb põuale, mis ei lase millelgi kasvada.

Edevus teeb kahju neile, kes juba vilja kannavad, neile, kes on juba edusamme teinud, aga loidus kahjustab kõiki: ta takistab neil, kes seda soovivad, alustada; peatab neid, kes on alustanud; ei lase neil, kes on teadmatutes, õppida; neil, kes on eksinud, õigele teele tagasi pöörduda; neil, kes on kukkunud, tõusta. Üldiselt on loidus nuhtlus kõigi nende jaoks, keda ta vangis hoiab. Tuues ettekäändeks loomulikke tarvidusi, väsimust võitluse ajal, muudab see võrgutaja ennast usaldusväärseks ja liigutab meid nagu osav manipuleerija, andes meid äärmise enesearmastuse (*filautia*) kätte, kes on igavene vaenlane. Üksnes mehine hing, kes toetub usule ja lootusele Jumalas, võib sellest lõksust välja rabeleda, aga asjatundmatu pääseb niusugusest püümisest raskustega. Loidus kiusab palju üksiklasi ja neid, kes väldivad enda allutamist mõnele kloostrikorrale, aga ei saa kahju teha vendadele, kes elavad kuulekuses ja neile, kes teenivad ligimest.

Akēdia põhjusteks on lootusetus, argus, pikaajaline armu eemalviibimine. Alguks toob see ettekäändeks „ökonoomia”² vajaduse, mida vend peab enesele võimaldama mõne niinimetatud haiguse või nõrkuse tõttu ja selle lõpptulemuseks on täielik uskmatumus, jultumus ja tänamatus. Erakute jaoks, kes elavad vaikuses ja eraldatuses (*hēsychia*), põhjustab loidus oma palvekorra mitte kinnipidamist ja hooletut suhtumist oma elukorraldusse. Kui nad selles osas kohe alguses korda majja ei löö, võib asi ruttu halvemaks minna. Nende jaoks, kes elavad kloostriis, algab kõik tühja jutu ajamise ja tagarääkimisega.”

Vatopedi klooster Athosel.

Et ravida meid loidusest, käskis vanake meil mõtiskleda viimsete asjade, eshatoloogia üle kahest vaatekohast: tasu ja karistuse, jumalariigi ja põrgu seisukohast ja talletada õnnelik mälestus endiste aegade võitlejaist. Vahendid, mis arm loidusega võitlemiseks meie käsutusse annab, on palve, pisarad ja usk. Vanake tõi meile ka palju näiteid endiste aegade vaimulike võitlejate elust, kes loidusest kaasa kistuna jäid ilma oma vaimulikust kasust, mille olid saavutatud suure inukuse ja pühendumise hinnaga.

„Minu arvates,” lõpetas vanake, „on kõik teised kired, mis võitlejate üle võimust võtavad, üksnes loiduse täiendid. Tähelepanu ähmastades tekitab loidus pideva avause, mis võimaldab omavahel hõimuvatel ja loomult lähedastel kirgedel sisse pääseda ja inimene orjastada.”

Et meie valvsust säilitada, hüüdis ta meile sageli: „Hoiduge loidusest, mu lapsed, et te ei langeks röövlite kätte!” Ta läks selleni, et nimetas iga tühja te-

gevust „loiduseks”, sest leidis, et see võib esile kutsuda sama sõltuvust. Taavet ütles: „Ei ta lase su jalga vääratada, ei su hoidja tuku” (Ps 121:3)³ ja teises kohas: „Kui sinu Seadus ei oleks olnud mu rõõm, siis ma oleksin hukkunud oma viletsuses.” (Ps 119:92).

¹ Kreeka keeles *Ακηδία* – loidus, tüdimus, ükskõiksus, vaimulodevus; meelegeid, nukker meel.

² „Ökonoomia” tähendab kloostrikorra paindlikumaks muutmist isiklikel põhjustel, juhul kui seda on keeruline kogu ranguses kehtestada.

³ Prantsuse tekstis muudetud kujul: Ära lase oma jalal vääratada ega hoidjal tukkuma jääda. Tõlkija märkus.

Foto: Gennadi Baranov

АЩЕ ЖЕ СОЛЬ...

Рече Господь своим учеником: «Вы есте соль земли: аще же соль обуяет, чим осолится; ничтоже будет ктому, точию да изсыпана будет вон, и попираема человеки».

От Матфея Святаго Евангелия чтение (5, 13)

Вы – соль земли, читаем мы в Евангелии, но что имеется в виду?

Как мы знаем, Православная Церковь называет человека сиянием Божией славы, это означает, что человек проявляет Бога – присутствие Бога в мире. Человек – это надежда для всего универсума стать причастным жизни и благодати Божией и через это соединиться с Создателем. Значит, человек способен внести смысл в творение и сделать красоту тварного совершенной. Это и значит быть «солью земли».

Конечно, это еще и надежда обновить создание, осветить его, позволить ему вкусить и открыть Того, Кто скрыто присутствует в нем, Кто пробивается и трепещет в нем: Бога, хотящего соединиться с человеком и миром.

Но человек таит в себе и опасность падения и провала, начиная с того момента, когда он видит лишь внешнюю сторону вещей, «проходящий образ».

Прп. Симеон Новый Богослов поэтически описывает, какое огромное несчастье представляет собой человек для всего мира, когда этот человек заботится только о видимости

и о собственном удовольствии. Это и есть падение всего создания. «Затем и все твари, когда увидели, что Адам изгнан из рая, не хотели больше повиноваться ему, преступнику: солнце не хотело светить ему, ни луна, ни прочие звезды не хотели показываться ему; источники не хотели источать воду и реки – продолжать течение свое; воздух думал не дуть более, чтобы не давать дышать Адаму, согрешившему; звери и все животные земные, когда увидели, что он обнажился от первой славы, стали презирать его и все тотчас готовы были напасть на него, и земля не хотела носить его более».

Итак, человек, разрушив связь, которую он призван был осуществлять между Богом и человеком, часто помещает себя вне Бога, даже против Него. И это имеет трагические последствия – мир становится человеку чуждым и враждебным. Но чужд и враждебен на самом деле сам человек, изверженный из себя, в прямом смысле слова распыленный вне создания.

Дальнейшее нам известно: «Ибо прах ты и в прах возвратишься» сказано в Писании (Быт 3, 19).

«Но Бог», продолжает Симеон Новый Богослов, «сотворивший всяческая и человека создавший – что сделал? Он сдержал все эти твари силою Своею и по благоутробию и благодати Своей не дал им тотчас устремиться против человека и повелел, чтобы тварь оставалась в подчинении ему и, сделавшись тленной, служила тленному человеку, для которого создана с тем, чтоб, когда человек опять обновится и делается духовным, нетленным и бессмертным, и вся тварь, подчиненная Богом человеку в работу ему, освободилась от сея работы, обновилась вместе с ним, и сделалась нетленною и как бы духовною».

Так, с каждым творением и падением движется путь мира и каждого человека ко кресту, воскресению, вознесению Христову и... к Св. Пятидесятнице, к празднику Св. Троицы.

Я уверен, что действительно Бог стал человеком – это уникальное событие с точки зрения нашего существования,

определяющее событие, ибо человек становится, или скорее снова становится центром всего создания. В этом и состоит для меня смысл жизни, в этом и заключается для меня надежда: мы уже сейчас освещены, Бог с нами, поэтому мы знаем, что мы – «соль земли». Все мы – сыны Божии!

Вы есте соль земли: аще же соль обуяет? (Вы – соль земли. Если же соль потеряет силу?) История Христа несомненно закончена на сегодняшний момент. Но человеческая история продолжается. Какова же эта история? Это воплощение и доведение до конца Божией милости и Божиих обещаний. Так открывается нам полнота времен: по вознесении Христовом наше естество взято в лоно Святой Троицы; по Пятидесятнице человек может свободно взять или подарить себя: сила небесная дается всем. Наша история, история света и действия Святого Духа становится в свою очередь пламенем для истории, которую дал миру Воскресший и которая никогда не перестанет зажигать души.

«Господи», пишет с радостью, исполненной боли, один из наших величайших духовных учителей, «Почему ты снизошел к мой нищете, ты, обитающий в неприступном свете, о Боже мой?»

Видите, как мысль о том, что христиане – «соль земли», очевидно имеет космическое измерение, которое не позволяет видеть тление создания – благодаря той евангельской соли, этому зерну святости, все превращается в жертвоприношение. Наша задача состоит именно в преображении, освещении, результатом чего будет обожение всего мира и высшей целью – прославление Бога. Ключевой вопрос здесь не в том, чтобы узнать, переживет ли христианство постигший его кризис, но в том, чтобы спросить у себя, смогло человечество жить дальше и тогда, когда христианство исчезло бы!

Вы – соль земли. Если же соль потеряет силу, то чем сделаешь ее соленою?

Господи Боже наш, по своей невыразимой премудрости создавший из праха человека и соделавший из него чудесное и божественное создание, слепив-

ший его по Своему образу, сделавший Себе подобным, милостиво прими наши молитвы:

- сподоби нас, носящих имя Христово в сердцах наших, совершенно приобщиться жизни всего тварного мира и совместной работы всего человечества;
- не допусти, чтобы мы были виновны в той дурной зависимости, которая в науке, технике, искусстве, политике уводит людей друг от друга и от желания общаться друг с другом;
- сделай так, чтобы всюду, где мы действуем, изменились отношения между людьми в отношении участия и отношения между человеком и землей в открытие Твоего присутствия, в твердое сознание Твоего величия;
- научи нас истинно молиться, ибо только истинная молитва поддерживает и оправдывает труд наших рук и разума, только она вдохновляет любой настоящее продвижение; только она защищает от хаоса и разложения каждую человеческую жизнь и природу вокруг нас;
- помоги нам понять наконец, что наша последняя забота, несмотря на всю серьезность и спешность, не так называемый «общественный вопрос», не проблема богатства и бедности, или здоровья, или питания, или мировой справедливости, но наша последняя и величайшая забота – «жизнь и смерть», открывающая все двери для жизни с Тобой.

Да, яко благ и Человеколюбец, Господи,
Спаси и благослови народ Свой Молитвами Пречистой Твоей Матери,
Пресвятой Девы Марии,
Силою честного и животворящего Креста
И молитвами всех святых и мучеников,
Ставших «прибежищем» Твоим,
Чтобы сохранить труды рук Твоих и снова принести Твою неизбывную любовь и силу сияющей славы,
Чтобы мы стали «солью земли».
И да будут Милости Великого Бога и Спаса Нашего Иисуса Христа
Со всеми нами.
Аминь.

✙ СТЕФАН,
Митрополит Таллинский
и всея Эстонии

ПОДГОТОВКА К ВЕЛИКОМУ ПОСТУ

Протопресвитер Фома Хопко

Пасхальному периоду Церкви предшествует период **Великого поста**, которому, в свою очередь, предшествует богослужебное приготовление. Первый знак приближающегося Великого Поста — это евангельское чтение 5-го воскресенья до его начала, повествующее о мытаре Захее. В нем говорится о том, как Христос принес спасение грешнику, и как тот совершенно изменил свою жизнь, потому что «искал видеть кто Он» (Лк. 19:3). Так желание видеть Иисуса Христа и усилие для достижения этого — начинают все наше движение через пост к Пасхе. И это — первый шаг ко спасению.

ший народ и несомненно грешный, молился о прощении, получил его и был Богом оправдан (Лк. 18:9). Что же касается нас, то мы призываемся увидеть самих себя в свете Христовом такими, какие мы есть на самом деле, и молить Его о милости. Мы не можем быть спасены только праведностью фарисея или только покаянием мытаря.

Мытарь и фарисей

В следующее воскресенье читается Евангелие о **Блудном сыне**. Слушая эту притчу о любвеобильном прощении Божьем, мы призываемся «прийти в себя», увидеть себя пребывающими «в дальней стороне», далеко от Отчего дома, и

Блудный сын

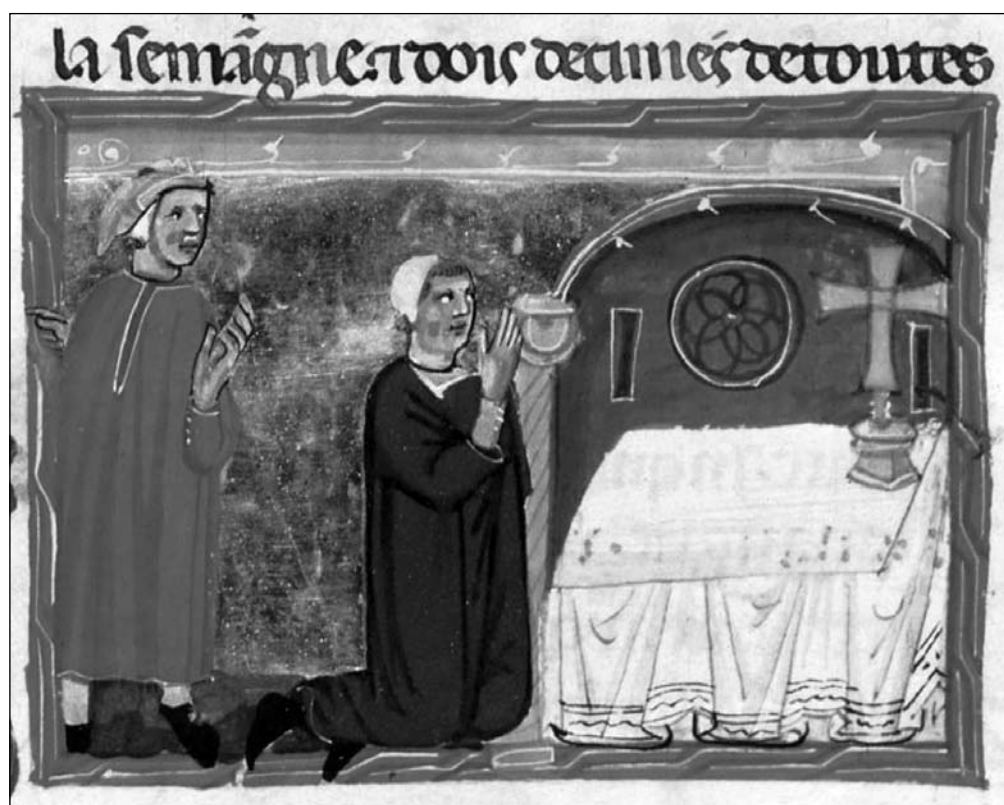
Следующее воскресенье называется «**мясопустным**», так как в этот день в последний раз перед постом позволено есть мясо. На Литургии читается Христова притча о **Страшном Суде** (Мф. 25:31–6). Эта притча служит для нас напоминанием о том, что недостаточно видеть Иисуса Христа, видеть себя такими, какие мы есть, и вернуться к Отцу, как блудный сын. Мы должны также быть Его сыновьями, следуя Христу, Его единокровному Сыну, видеть Христа в каждом человеке и служить Ему через каждого человека. И мы тоже должны понять, что наши спасение и страшный суд зависят от реальных дел, а не от наших намерений и даже не от милости Божьей.

Ибо алкал Я, и вы дали Мне есть; жаждал, и вы напоили Меня; был странником, и вы приняли Меня; был наг, и вы одели Меня; был болен, и вы посетили Меня; в темнице был, и вы пришли ко Мне... Истинно говорю вам: так как вы сделали это одному из сих братьев Моих меньших, то сделали Мне (Мф. 25:35–40).

Мы спасаемся не только молитвой и постом, не только «упражнением в благочестии». Мы спасаемся служением Христу через Его народ, к чему в конечном итоге направлены и благочестие, и молитва.

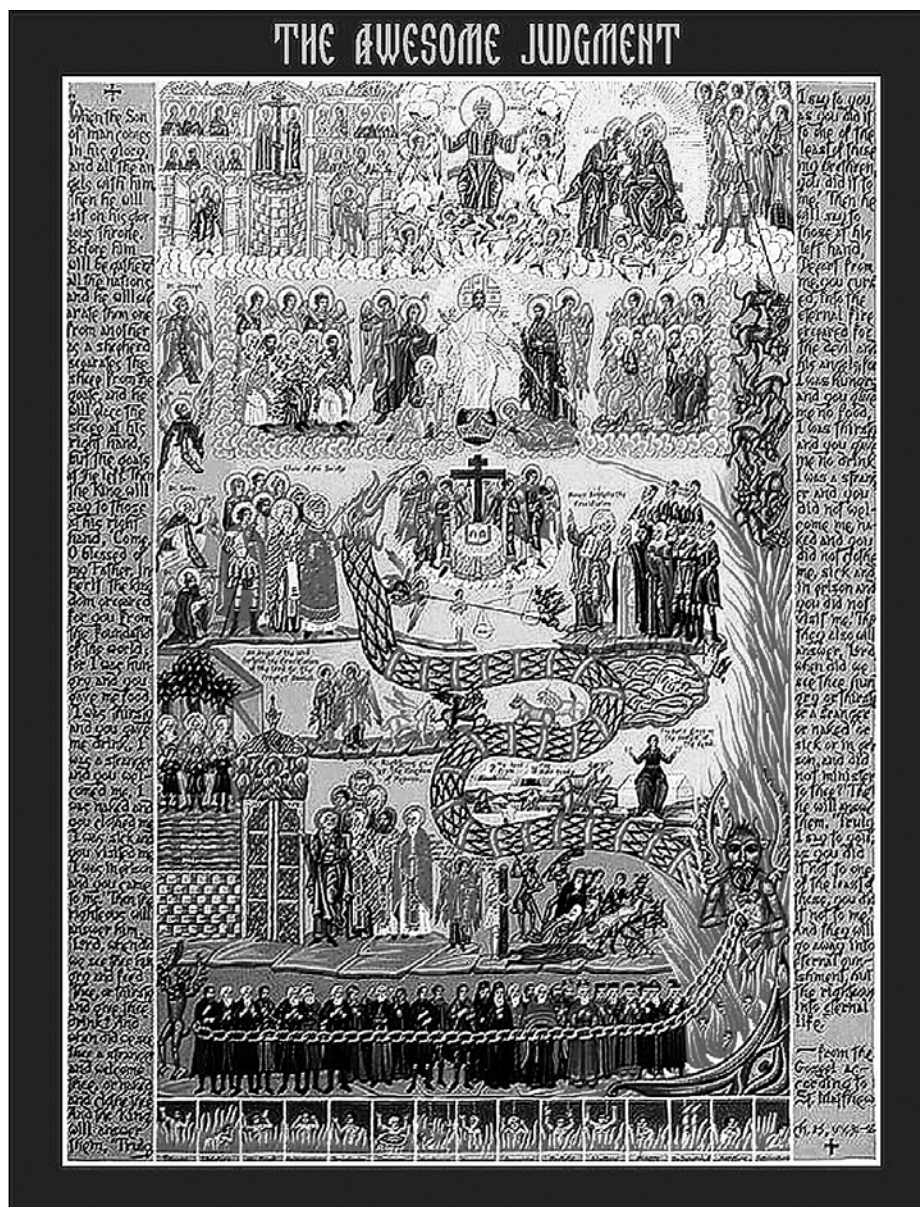
И, наконец, накануне Великого Поста, в день, называемый «**сыропустным**» или «**прощеным воскресеньем**», мы поем об изгнании Адама и Евы из рая. Вместе с ними мы видим себя лишенными рая, красоты и радости первоначального творения Божия. Видим себя в мире, разложенном грехом и смертью, и слышим слова Христовы о посте и прощении, и вступаем во дни Великого Поста, прощая друг другу все грехи.

Ибо, если вы будете прощать людям согрешения их, то простит и вам Отец ваш небесный; а если не будете прощать людям согрешения их, то и Отец ваш не простит вам согрешений ваших (Мф. 6:14–18).

Следующее воскресенье посвящено **Мытарю и Фарисею**. Тут внимание сосредоточивается на двух людях, пришедших в храм для молитвы. Фарисей, хотя и жил праведно, но возносился перед людьми, и, греша гордыней, был осужден. Второй, сборщик податей, обирав-

решиться на возвращение к Нему. Господь обещает нам, что Отец встретит нас с радостью. Мы должны лишь «встать и пойти», исповедуя созданное нами самими греховное отчуждение от того дома, к которому мы в действительности принадлежим (Лк. 11:24).

Страшный Суд

СВЯТАЯ НЕДЕЛЯ

Сестра Ирина, монастырь Неопалимой купины (Франция)

Говорить о Страстной неделе, как ее понимает Православная Церковь, значит представить себе нечто великое. Византийская традиция же не знает такого именования, как Великая неделя.

Эта неделя считается великой, поскольку она поминает и воссоздает центральное таинство нашей веры и нашего спасения. Величие ее заключается еще и в удивительном богатстве богослужений. Если мы можем участвовать во всех богослужениях, начиная с Лазаревой субботы перед Вербным воскресеньем и до Пасхи, каждый раз в нас рождается восхищение. День за днем мы совершаем различные богослужения, каждое из которых представляет собой уникальную часть пути к спасению, которое осуществляется через Христову смерть и воскресение.

Объединяющее все эти богослужения начало – это, конечно, желание христиан день за днем прожить, час за часом увидеть те события, которые предшествовали Христовой смерти и последовали за ней.

Уже в канун Вербного воскресенья богослужение Лазаревой субботы провозвещает победу Христа над смертью, которую мы приветствуем на следующий день освященными ветвями вербы.

И вот мы приближаемся к Страстной неделе. Первые три дня Великой недели играют подготовительную роль, их характеризует так называемая служба Жениха. Это утрени, похожие на великопостные утрени, к которым прибавляется особенная тема ожидания Жениха, так, как она отображается в притче о мудрых и неразумных девах. Жених – Христос неожиданно появляется среди ночи – нужно бодрствовать, чтобы не пропустить Его приход. И мы просим облечь нас в брачные одежды, ибо только Христос может сделать нас достойными принять Его.

К этой главной теме в Великую среду добавляется другая: мы одновременно размышляем и над поступком жены грешницы, возливающей драгоценное миро на главу Иисуса, и над

предательством Иуды, продавшего за тридцать сребренников Христа, у которого не может быть какой-то цены. Параллель и контраст между грешницей, которую спасла ее вера и любовь, и другом Христа, который предал Его из-за денег и окончил жизнь в петле, поразительны. Это призыв никогда не сомневаться в милосердии Бога, всегда находящегося рядом с нами. Это также последнее приготовление перед празднованием Воскресения.

В Великий четверг на богослужении изображается Тайная вечеря, которая соединяется со Св. Литургией Василия Великого, поскольку по традиции Тайная вечеря вспоминается после обеда.

Затем, за долгим вечерним богослужением, мы слышим двенадцать отрывков из Евангелия о распятии Христа, которые перемежаются с церковными песнопениями. Так, мгновение за мгновением, мы переживаем последние моменты жизни Христа.

В середине этого богослужения, когда мы слышим о Симоне Искариоте, которого принудили нести крест Иисуса, и священник берет большой крест. Он выходит с ним из алтаря и идет в темной церкви по кругу, возвещая:

Днесь висит на древе, Иже на водах землю повесивый: венцем от терния облагается, Иже Ангелов Царь: в ложную багряницу облачается, одеваяй небо облаки: заушение приют, Иже во Иордане свободивый Адама: гвоздьми пригвоздися Жених Церковный: копием прободен Сын Девы. Поклоняемся Страстем Твоим, Христе: поклоняемся Страстем Твоим, Христе: покажи нам и славное Твое Воскресение.

Крест теперь возвышается в центре храма, и мы продолжаем службу, думая о Распятии.

То же самое мы совершаем в Страстную Пятницу во время чтения часов. Затем мы на вечернем богослужении вспоминаем снятие с креста. После евангельского чтения священник снимает Спасителя с креста и пеленает белыми пеленами перед внесением в алтарь. Затем начинается крестный ход с плащаницей – платом, на котором

изображена сцена смерти Христа. Плащаницу вносят в алтарь, держа ее над священником, несущим Евангелие, так обходят вокруг храма. Перед этим хор поет: *Тебе одеющегося светом, яко ризою, снем Иосиф с древа с Никодимом... Како погребу Тя, Боже мой, или какую плащаницею обвию? Коима ли рукама прикоснуса нетленному Твоему Телу?.. Величаю Страсти Твоя, песнословлю и погребение Твое со Воскресением...* Итак, провозглашается положение во гроб, это же изображает положение плащаницы на стол или символизирующий могилу гроб.

Позже в пятницу вечером, или даже в полночь, потому что это уже утренняя Великой субботы, мы вновь собираемся вокруг плащаницы, чтобы совершить погребение Христа в тихой молитве вокруг могилы. На этой службе поются псалмы, которые обычно поются на более известные радостные гласы, в то время, как священник кадит плащаницу. В Греции верующие по традиции кропят розовой водой во время пения третьей части погребальных песнопений.

С женами-мироносицами и мы готовимся распространять благовония тела Христа после размышления над непостижимой тайной:

*Жизнь, како умираеши?
Како и во гробе обитаеши,
смерти же царство разрушаеши
и от ада мертвыя возставляеши?*

Во время всего богослужения кажется невозможным забыть, что Тот, Кто умер, Бог и, следовательно, Его смерть ведет к Жизни, к настоящей жизни.

Вечером субботы мы поем, что это благословенная суббота, день поминовения, когда Христос почиет во гробе, совершив спасение людей, как ранее почил Создатель от трудов Своих.

Во время последнего крестного хода плащаницу относят опять на гроб и украшают цветами. Похоронные цветы становятся уже провозвестниками воскресения. Это подтверждает и пророчество Иезекииля, которое мы слышим в конце утрени: *Я открою гробы ваши и выведу вас, народ Мой, из гробов ваших...*

Нам остается только ждать в мире и доверии Жизнь, которая поднимается из гроба.

ПРАЗДНИК ВОСКРЕСЕНИЯ ГОСПОДНЯ В ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ

В нашей последней беседе о Великой неделе мы остановились на рассмотрении утреннего богослужения Великой Субботы.

Следующее очень важное богослужение, которое, к сожалению, часто совершается утром Великой субботы, это древняя вечерняя служба Воскресения христиан первых веков. Когда-то вечерняя служба Великой субботы длилась всю ночь, а на заре совершалось крещение оглашенных и литургия святого Василия Великого. Это вечерняя служба, соединенная с литургией святого Василия Великого. В первой половине этой службы мы слышим пятнадцать длинных чтений из Ветхого Завета, которые напоминают нам о последних приготовлениях оглашенных перед крещением. Нам рассказывается вся история спасения, начиная с создания, с начала книги Бытия до перехода через Красное море. Мы слышим о первой пасхе и спасении, данном Богом еврейскому народу, до великих пророчеств Исаии и Иеремии, которые возвещали приход Мессии, который принесет свободу пленным, а Господь заключит со Своим народом вечный союз, запечатлев законы в сердцах верующих.

Вслед за библейскими чтениями мы слышим шестую главу из Послания к римлянам о крещении и воскресении: *Братие, все мы, крестившиеся во Христа Иисуса, в смерть Его крестились? Итак мы погреблись с Ним крещением в смерть, дабы, как Христос воскрес из мертвых славою Отца, так и нам ходить в обновленной жизни...* В крещении мы погружаемся в Христову смерть и участвуем в воскресении. Поэтому в древней Церкви крестили в ночь Воскресения Христова.

Затем вместо обычного «аллилуйя» хор поет: *Воскресни, Боже,*

суди земли, яко Ты наследилши во всех языцех. Священник в это время совершает круг внутри церкви, рассыпая вокруг листья лавра – это символ победы.

Следующее чтение – двадцать восьмая глава Евангелия от Матфея, которая возвещает воскресение Христово. Теперь наступает черед Литургии святого Василия Великого.

Мы уже слышали весть о Воскресении, но это еще не Пасха.

Для того, чтобы возгорелась настоящая радость Христова Воскресения, нужно дождаться полночи.

Ту радость, что сопровождает всю богослужебную ночь Воскресения Христова, невозможно выразить словами. Попробую объяснить здесь лишь некоторые аспекты.

Прежде всего, мы входим в совершенно темную церковь, что символизирует ночь в могиле. В этой темноте лучится свет единс-

твенной лампы. Священник зажигает яркую пасхальную свечу, три разветвления которой символизируют Троицу. По греческой традиции священник со словами: *Приидите возжечь свет от нетварного Света и восхвалить воскресшего из мертвых Христа* призывает затем всех верующих зажечь свечи от этой свечи. Верующие подходят зажечь свечи, повторяя ту же песнь, и церковь наполняется светом. Теперь мы идем крестным ходом вокруг храма. Совершив круг, священник останавливается перед закрытыми воротами храма, которые символизируют камень у гроба Господня, и начинает петь под перезвон колоколов: *Христос воскрес из мертвых, смертью поправ, и суцим во гробех живот даровав*. Песнь повторяется все богослужение, ее же поют десять раз, чередуя со стихами 68 псалма: *Да воскреснет Бог, и расточатся врази Его, и да бежат от Лица Его ненавидящии Его. Яко исчезает дым, да исчезнут, яко тает воск от лица огня... Сей день, егоже сотвори Господь, возрадуемся и возвеселимся воны*.

После чего ворота храма открываются, как камень был отвален от гроба, и мы входим в сияющую церковь, наполненную цветами и запахом ладана. Богатство красок и запахов заставляет нас почувствовать жизнь, восставшую из гроба. Священник выходит несколько раз из алтаря, кадит и восклицает: *Христос воскрес!* Верующие ему отвечают: *Воистину воскрес!* В то же время хор поет песни канона.

Вот некоторые из них:

Воскресения день, просветимся, людие: Пасха, Господня Пасха! От смерти бо к жизни и от земли к небеси Христос Бог нас преведе, победную поюция.

Ныне вся исполнишася света, небо же и земля, и преисподняя: да празднует убо вся тварь востание Христово, в немже утверждается.

Вчера спогребохся Тебе, Христе, со востаю днесь воскресу Тебе, сраспинахся Тебе вчера. Сам мя спрости, Спасе, во Царствии Твоем.

Затем поются и читаются тексты, призванные напомнить нам о женах, услышавших весть о воскресении: *Воскресения день, и просветимся торжеством, и друг друга обымем. Рцем: братие, и ненавидящим нас простим вся Воскресением и тако возопиим: Христос воскрес из мертвых, смертью смерть поправ и суцим во гробех живот даровав*. В то время, как поются эти последние стихи, верующие подходят целовать Евангелие, обнимают священника и друг друга со словами: *Христос воскрес! Воистину воскрес!* Церковь становится видимым образом Божией любви. Воскресение, передающее победу Христа над смертью и грехом, дает нам силы любить друг друга так, как Христос нас любил.

И теперь мы можем ответить на призыв святого Иоанна Златоуста, говорящего в Огласительном слове: *Внидем в радость Господа своего и участвовать в причащении, венчающем этот праздник*.

НЕБРЕЖЕНИЕ – НЕУСЫПНАЯ УГРОЗА ДЛЯ ВЕРУЮЩЕГО

Из поучений афонского старца Иосифа Исихаста, записанных иеромонахом Ватопедского монастыря Иосифом

Небрежение несет с собою страшную угрозу для нашей жизни. Оно причинило мне немало вреда, и я по-прежнему считаю его нашим самым непримиримым врагом. Стремление старца предохранить нас от этого неприятеля и его глубокое знание коварных и сложных приемов, посредством которых тот запутывает свои жертвы и увлекает их в свои сети, заставляет нас упомянуть и о нем. В языке отцов церкви он именуется унынием, а также небрежением и ленью. Все эти слова обозначают одно и то же – смерть души. Мы не будем приводить здесь святоотеческих определений этого губительного зла, скажем лишь, что оно входит в число восьми греховных страстей как одно из главных зол.

Приведем лишь несколько примеров, почерпнутых из опы-

та старца, которые могут быть особенно полезными для людей нашего поколения. На наши вопросы о том, какова главная причина, из-за которой человек не достигает своей духовной цели, старец отвечал, что она заключается в небрежении. Как-то раз я спросил его: «Почему же отцы называют причиной этого тщеславие?» Он ответил: «Да, и оно враждует против нас, но и не со всеми нами, а лишь против тех, кого смогло прельстить, и к тому же, немногих, потому что тщеславие губит уже собранные сокровища, небрежение же не позволяет даже и собрать их. Небрежение подобно засухе, из-за которой не может вырасти никакой злак. Тщеславие вредит принесшим плод, преуспевшим, а небрежение причиняет ущерб всем, поскольку и желающим отправиться в путь препятствует, и продвинувшихся останавливает, и неведущим не позволяет научиться, заблудшим мешает обратиться, падшим не позволяет восстать. Вообще небрежение – это погибель для всех, кто пленен им. Прикрываясь предлогом естественных потребностей и трудности подвига, этот обманщик – уныние – втирается в доверие и, словно добрый проводник, направляет нас к себялюбию, нашему главному врагу, и передает ему. Только мужественная душа мо-

жет, положив в основание веру и надежду на Бога, отразить этот злой умысел. В противном случае человек несведущий с трудом избавляется от его сетей. Уныние особенно мучает живущих в уединении и избегающих соблюдения определенного распорядка жизни, а послушникам, выполняющим какое-либо монастырское служение, оно повредить не в силах.

Источником уныния является потеря надежды, малодушие и удаление благодати на долгое время. Его первое начало лежит в снисхождении к своей якобы немощи и бессилию, а концом его служит совершенное неверие, бесстыдство и неблагодарность. У тех, кто в уединении предается безмолвию, уныние начинается с опущения правила и нарушения устава жизни и усиливается, если на него своевременно не обратить внимание. Для тех же, кто живет в обществе многих братий, его началом становится праздность и осуждение».

Для исцеления от уныния старец советовал размышлять на эсхатологические темы, обращаясь к противоположным предметам: воздаянию праведников и наказанию грешников, Царствию Небесному и адским мучениям, и приводить себе на

память жития просиявших своими добродетелями подвижников. Благодатными средствами против небрежения являются молитва, слезы и вера. Кроме того, приснопамятный старец приводил много примеров из жизни прежних подвижников, которые были увлечены небрежением и потеряли духовные преуспевания, приобретенные великой ревностью и трудолюбием.

Старец говорил: «По моему мнению, и другие страсти, которым могут поддаться подвижники, суть следствие небрежения, поскольку оно, разъедавая внимание, открывает вход сродным ему и связанным с ним страстям, вместе они поработают человека».

Чтобы пробудить нас, он использовал такой призыв: «Не будьте небрежными, дети, чтобы не впасть в руки разбойников!» Даже и суетные занятия он считал проявлением небрежения, поскольку полагал, что и они могут стать причиной такого же пленения. Ведь и у Давида сказано: «Не даждь во смятение ноги твоя, ниже воздремлет, храняй ты» (Пс. 120), и еще: «Аще бы не закон Твой поучение мое был, тогда убо погибл бых во смирении моем» (Пс. 118).

Noorteleht

Metropoolia / Nr 39 / Veebruar 2008

MÄLESTUSI ARAVETE LAAGRIST

Ingmar Kasser

2.–4. jaanuari toimus Aravetel kolmandat aastat järjest spordi- ja palvelaager. Tegemist on ettevõtmisega, mis lülitab meid välja igapäevarutiinist, et anda ruumi uuele rütmile. Põhimõtteliselt nagu sõjavägi, ainult lühem, leebem ja ka tüdrukuid on rohkem.

Kui juhatakse sisse uus sündmus või avatakse uus ruum, siis peetakse selle sisseõnnistamiseks tavaliselt maha üks korralik pidu. Kirik pakub sellele üldlevinud kombele „alternatiivi“, nimelt pühitsust. Aravete laager algas veepühitsusega.

Kõndisime mööda koridori ja laulsime, püha vett lendas paremale ja vasakule. Siin-seal askeldasid mõned töömehed. Üks värvis radiaatori tagust seina väikese pintsliga valgeks, teised kõpitsesid midagi lae kallal. Nad vaatasid meid ja naeratasid. Ruumid õnnistatud, võis meie laager alata.

Mängisime korvpalli, võrkpalli, jalgpalli ja lauatennist. Laagris peeti ka loenguid, teemaks sõltuvus. Kohale oli kutsutud psühholoog Johannes Ellermaa Pärnust ja preester Aleksander Sarapik Kosovost, kes juhatasid meid sel sõltuvuste-teemalisel vestlusel.

Kolmanda päeva lõpus oli õhus tunda kurbust. Ei tahtnud tagasi koju minna. Aga minema pidi, midagi ei olnud parata. Õues oli külm, kuid kõik kallistasid üksteist ja ütlesid, et järgmisel aastal jälle.

Veepühitsus.

Meie Isa kirik.

IISRAELI ÕHTU

Preester
Jüri Ilves

Kolmapäeval, 6. veebruaril toimus EAÕK

Kirikukeskuse saalis Iisraeli õhtu. Õhtu viis läbi Tallinna Ülikooli õppejõud Hindrek Lootus. Väga hästi ette valmistatud programmis käsitles ta Iisraeli ajalugu vanadest aegadest tänapäevani. Sõnalise osa täienduseks oli väga huvitav slaidiprogramm. Vähesele osavõtule vaatamata õnnestus õhtu hästi ja kohaletulnud said suure elamuse osalisteks. Täname Hindrekut selle tänuväärse ettevõtmise eest!

Hindrek Lootus Jeesuse ristimispaigas Jordani ääres.

VASSILOPITA

Teele Altmäe

Pühapäeval, 13. jaanuaril kogunesid meie EAÕK noored Wismari Kirikukeskuse saali. Õhus oli põnevust. Tasapisi hakkasid lauale ilmuma koogid, üks isuäratavam kui teine. Uudishimu kasvas, kuna keegi ei teadnud, milline neist kookidest peidab endas õnnetoovat münti.

Kui meid oli kogunenud ligi kolmkümme ja meie austatud külaline, Karjala ja kogu Soome peapiiskop Leo meiega ühines, võisime alustada iga-aastase Vassilopita traditsiooniga.

Alustuseks ütles preester Jüri Ilves mõned tervituslaused Soome külastele ja kinkis neile meie välja antud kirjandust. Järgnes peapiiskop Leo kõne, milles ta tutvustas Soome noorte traditsioone. Viimaks jõudis kätte kauaoodatud koogi lõikamise ja jagamise hetk. Kuna kooke oli tervelt neli, said kõik oma koogiisu kustutatud. Kõik olid üsna ärevil, sest kes ei oleks tahtnud oma koogitükist leida münti! Eelmisel aastal leidis oma koogitükist õnne Gudrun Heamägi, sel korral aga tema vend, Ingvar Toomas.

Koogid otsas, hakkasime vaatama meie kiriku väljaantud DVDsid. Esimene video kajastas meie palverännakut Setumaale, teine ja uuem aga suvel Põltsamaal toimunud noortepäevi Orthofest 2007. Nende videotega oli väga mõnus õhtut lõpetada, istudes ühiselt ja vaadates tagasi toredatele koosveedetud aegadele.

Loodan, et ka järgmistele üritustele tuleb meid sama palju kokku. Seniks hoidkem üksteist mees ja päikest südames!

Vassili koogi lõikamine.

PÜHADEMEENUTUS RÄPINAST

Olivia Tund
Kristina Tammes

Möödunud aasta eelviimasel laupäeval, 23. detsembril toimus Räpina õigeusu koguduse majas Räpina ja Võõpsu koguduste laste kuuse ehtimise ja piparkoogipidu. Kui kõik lapsed kohale olid jõudnud, hakkasime kuuse külge riputama tädi Astridiga pühapäevakoolis meisterdatud ehteid. Tähe kuuse tippu panemiseks andis isa Tihhon küll tädi Astridile, kuid tema otsustas seda teha koos kõigi lastega. Kui kuusk ehitud, läksime kõik tädi Nataša, tädi Nadežda, Katerina ja Irina juhatusel piparkooke tegema. Kuni piparkoogid olid ahjus, mängisid lapsed „Kes aias“ ja teisi mängu. Varsti said piparkoogid valmis ning me võisime neid glasuurida. Seejärel hakkasime laulma. Just siis, kui laulsime „Me kolmekesi tuleme Präänikute maalt“, astusid uksest sisse kolm tegelast, kes osutasid teatri Sõber näitlejateks. Kui laul läbi sai ja me neid tervitanud olime, panid nad lava üles ja kostüümid selga ning hakkasid mängima lavastust „Võlupeegel“. Etendus oli väga põnev. Eriti meeldisid meile lohe ja ilus sookoll. Kui etendus lõppes, riietusid näitlejad teises toas jälle ümber. Meie aga ootasime neid ukse taga ning kui nad välja tulid, andsime neile kingitusi ja pakkusime piparkooke. Kui nad kõigile oma autogrammid olid jaganud, jõudis ka pidu lõpule.

Kaks nädalat hiljem, päev enne jõule, külastas meie kogudust metropoliit Stefanus. Pärast teenistust läksime kõik koos koguduse majja, kus ta jagas meile kingitusi ning meie omakorda lugesime talle luuletusi ja kinkisime talle enda tehtud asju. Tal oli nende üle väga hea meel. Pärast seda pakkusime üksteisele maiustusi ja hakkasime tasapisi koju minema.

Need olid kaks toredat ja meelde jäävat pidu. Aitäh kõigile, kes neid korraldada aitasid!

Eesti Õigeusu Noorte Liidu kodulehekülj: www.eonl.ee/index.php

Metropoolia

Peatoimetaja: Madis Kolk (madis.kolk@eaok.ee); välistoimetaja: preester Sakarias Leppik; kujundaja: Inga Heamägi; tõlked vene keelde: Stefan Fraiman; tõlked prantsuse keelest: Tiina Niitvägi-Hellamaa, Karolin Kalluste; tõlked inglise keelest: Katre Koit; keeleteoimetaja: Epp Väli; EAÕK Kirjastus, Wismari 32, Tallinn 10136; interneti lehekülgi: www.orthodoxa.org (rahvusvaheline); www.eaok.ee (eesti)